

ספר

כתר מלוכה

עניין עניית אמן
ואמן יהא שמיא רבא
שמעלתו נשגבה עד מאד

כולל מאמרי חז"ל ראשונים ואחרונים
דינים והלכות עובדות והנהגות

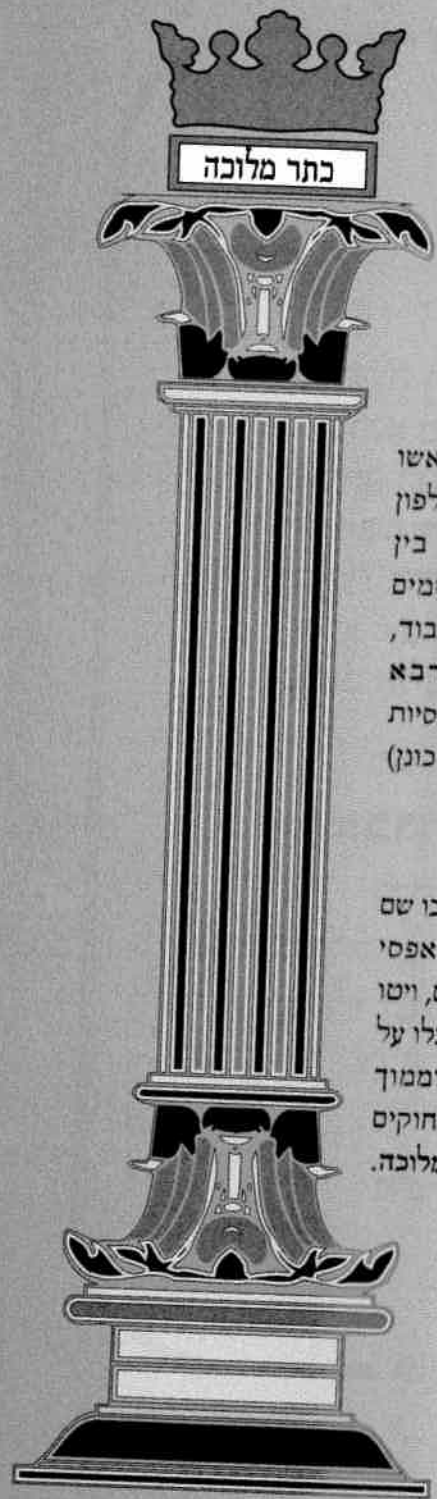
פעיה"ק ירושלים תובב"א

כל מי שידוע לו, מעשה, הנהגה, ד"ית מגדולי ישראל בעניין
עניית אמן ואיש"ר מתבקש להתקשר לטלפקס 02/5868454
ואנו נפרסמו אי"ה במהדורה הבאה לזכותו ולזכוי הרבים.

יו"ל ע"י
מכון מים חיים
ת.ד. 892 ב"ב.

©
כל הזכויות שמורות

נכתב ונערך בסיעתא דשמיא ע"י והגית 02/5868454
אין להעתיק או לצלם בלי רשות בכתב מארגון והגית.

אופן אחד יש בארץ, וראשו
כנגד חיות הקודש וסנדלפון
שמו, והוא מתורגמן בין
ישראל לאביהם שבשמים
וקושר כתרים לבעל הכבוד,
מאמן יהא שמה רבא
שישראל עונים, בבתי כנסיות
ובתי מדרשות. (מדרש כונן)

★

ויאתיו כל לעבדך, ויברכו שם
כבודך, ויהללוך כל אפסי
ארץ, וינחו את עצביהם, ויטו
שכם אחד לעבדך, ויקבלו על
מלכותך עליהם, וירוממוך
בקהל עם, וישמעו רחוקים
ויבואו, ויתנו לך כתר מלוכה.

(מוסף ר"ה)

ישראל מרדכי בהר"צ מוהר"ר יוחנן
וצוקללה"ה טווערסקי
מראחמיסטרווקע - ירושלים עיה"ק ת"ו
ת.ד. 6719
רחוב שפת אמת 6

בעוה"י... תשי"ח תשרי א"ת

היבא אצט הכפי הישוב הנצלה "כפי צאינע" אש
אלקט מדברי חז"ל וגדולי רבאנין ז"ל אלקוט אש
אחריהם אמרת אמן יהא שמ"ה ירה קריש וצ"ח
אמן אש אש היבטית והוא דבש צדו הישוב
עד אמר אלקוט דבש כפי אש גטתו אק"ל
אש דין אש אש אש אש אש אש אש אש אש אש
חשב אש אש אש אש אש אש אש אש אש אש אש
כפי אש אש אש אש אש אש אש אש אש אש אש
ב חש אש אש אש אש אש אש אש אש אש אש אש
דברים וצ"ח אש אש אש אש אש אש אש אש אש אש
הצ"ח אש אש אש אש אש אש אש אש אש אש אש
אש אש אש אש אש אש אש אש אש אש אש

לעילוי נשמת

איש האשכולות רודף צדקה וחסד, מוקיר תורה ורבנן
ואידו גופיה צורבא מרבנן, רב הפעלים לכל דבר שבקדושה
שליחם הנאמן של גדולי ומאורי ישראל
לחם בעו ותעצומות למען קדשי ישראל
פעל במסירות בדעת ותבונה למען צרכי הפרט והכלל
דורש טוב לעמו דובר שלום לכל זרעו
ובנועם הליכותיו קידש שם שמים ברבים

שלוחא דרבנן הרב החסיד בנשיק
רבי **אברהם יוסף שפירא** זצ"ל
בהר"ח רבי פנחס זצ"ל

גון ונכד להרה"ק רבי פנחס מקוריץ וצוקללה"ה זיעוכי"א
ולהרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב וצוקללה"ה זיעוכי"א
וחדב"ג של מן הגה"ק בעל חשב סופר וצוקללה"ה
גאב"ד פרשבורג

נלב"ע כ"ג סיון תש"ס
ת.נ.צ.ב.ה.

הרב חיים פינחס שיינברג

ראש ישיבת "תורה אור"
ומורה הוראה דקרית מטרסדורף

מכתב ברכה

הנה הביאו לפני ספר נכבד וגדול, רב הכמות והאיכות, המדבר גדולות בענין מעלת וחשיבות עניית אמן יהא שמיא רבא בקדיש, ובענין עניית אמן על כל ברכה וברכה, והדברים ערוכים ומלוקטים מדברי הגמרא, המדרשים, הוהר הקדוש, מדברי הראשונים, הקדמונים וגאוני הדורות וצ"ל, והכל מסודר וערך בטוב טעם, דבר דבור על אופניו, בעזרה ברורה ומאירת עינים למען תהיה יד הכל ממשמשת בהם ויהיו הכל יכולים להוציא תועלת מרובה מחיבור זה, וכבר האריכו חכמינו ז"ל בגדול מעלת עניית אמן יהא שמיא רבא שבכחו לקרוע גור דניו של האדם, למחול על כל עוונותיו, לפתוח לו שערי גן עדן, ובעיקר שיש בכח ענייה כדן וכראוי לבטל גזרות קשות מעליו ומעל כל ישראל. ואנו צריכים לדברים אלו בימינו שהצרות והגזרות על עם הקדוש הן רבות וקשות, ה' ירחם.

ובגלל גדול מעלת ענין זה אמרתי לברך את מלקט הספר הנכבד הזה שיוכה וחפץ ה' בידו יצלח והספר ירבה חיוק בענין חשוב ונעלה זה, ויהא שמו הגדול מבורך לעולם ולעלמי עלמאי, ויתרבה כבוד שמים בעולם, ועיי זה נוכח כולנו לראות בביאת משיח צדקונו, שיבאו לגאלינו במהרה.

הכ"ח לכתוב קדושת 100 דברים

ד"ר יוסף יצחק שניידמן

הנה מעיב הרהיג..... שליטיא

דבר גדול עשה לקבץ כעמיד
גורנה דברי חז"ל והראשונים
כמלאכים לחוק הענין הגדול של
עניית אמן, אשר גם הוא מהדברים
העומדים ברומו של עולם ובניא
מזלילים בהם מחוסר ידיעת האיסור
וגדול השכר למתחזקים בה.

וכבר ידוע כמה מעשים נוראים
שאירעו בדבר זה.

ובודאי הוא ענין גדול מאוד,
ואשרי המחזיקים בה.

ואשרי חלקו כי זכה וזכה הרבים
כן יזכה ללמוד וללמד ולראות נחת
מכל יוציא א"ס.

א"י י"א י"א י"א י"א י"א

שמואל אויערבאך
פניה"ק ירושלים תב"א

הן דבר גדול ונשגב עשה והערך מע"כ הרהיג הנעלה הרב שליטיא. בדבר הענין הגדול של עניית "אמן", אשר עם גדלות וחשיבות הענין כי רב הוא, מצוי בזה גם הגלול חזי בעיקר מצד ההרגל וכי"ב.

ומה מאד גדול ונשגב אשר עשה בזה הרהיג הנ"ל, אשר קבץ וליקט בטוב טעם דעת רוממות הענין של עניית אמן, הן בפשוטו והן בעומק בסוד הענין, ובודאי שיש בזה תועלת עצומה מאד מאד, אשר יתעוררו להענין הנשגב הזה,

זכות גדולה נתגלגל עיי מע"כ הרהיג המחבר שליטיא. ויתן הי' והקב"ה ישמע לתפלתנו וענייתנו ויקרב וזכה במהרה דין לנאולה שלמה בביא.

הגני מברך בכל לב את מע"כ הרהיג הנ"ל אשר יזכה לשבת באהלה של תורה וימשך בזכי הרבים בכל דבר שבקדושה תוך מנוחת הנפש והרווחת הדעת.

בכל חותמי ברכה לרוממות ערך הענין

Handwritten signature and date: 1944

משה שטרנבוך

סגן נשיא העדה החרדית בעיה"ק מח"ס מועדים וזמנים "תשובות והנהגות" ועוד ראב"ד דק"ק חרדים ביוהנסבורג

קיבלתי ספר "כתר מלוכה" מהרה"ג..... שליטיא, ועיקרו ליקוטים להלהיב לומר יהא שמיא רבא בכח ובכונה. שמעיל מגורות רעת ומכפר עונות. וסגולה נפלאה לברכות וישועות. ובעיה לא נהדין בזה כראוי.

ובספרו מוסף ומביא עובדות כי אך גאוני וצדיקי הדורות מסרו נפשם על ענין זה, ועכשיו שעת צרה היא ליעקב נחזיק באומנות אבותינו ונצעק לאלוקינו ונאמר בכונה יהא שמיא רבא שחזיל הפליגו בסגולת אמירתו.

טובה גדולה עשה המחבר לזכות הרבים בפרסום גדול הזכות בזה. וספרו לא עירך הסכמה, שכולו ליקוטים מדברי רבותינו וצ"ל, ואשריך ואשרי חלקך שאתה זוכה לזכות הרבים ונתגלגלה זכות כי האי לידך.

הגני מסיים בברכה שנוכה לישועת הי' ונחמת ציון וביאת הגואל. ממני המצפה בכליון לישועת הי' לעולמים.

Handwritten signature and date: 1944

הסכמות ומכתבי ברכה

בית דין צדק

קהל סניף הרחוק בארץ ישראל

בואו ונחזיק טובה להרה"ג החשוב והנכבד יקר הערך מאוד נעלה הרב..... שליט"א, על פעלו הטוב והמבורך לזכות את הרבים בחיבור חשוב ונהדר, לעורר נערים וזקנים אודות חשיבות עניית "אמן יהא שמיה רבא וכי..." בכונה שלימה, לקיים מצוות "ונקדשתי בתוך בני ישראל" כראוי, וברוב כשרון סידר וערך מאמרי חז"ל בנדון, וליקט מספרי הפוסקים ענינים הנוגעים להלכה, וכן עובדות מגדולי ישראל וי"ע.

אין כל ספק שתצמח תועלת רבה לכלל ולפרט מליקוט דברי חכמים זה, וידינו תכון עם הרה"ג המחבר שליט"א להוציאו לאור עולם ולהפיצו בישראל, וגדולה זכותו לאין ערוך.

ובזכות זה נוכח שיתגדל ויתקדש שמו יתי בירושלים עירו לדור ודור ולנצח נצחים, ועינינו תראנה מלכותו כדבר האמור בשירי עזו עיי דוד משיח צדקנו בבי"א.

הכיד לכבוד חזו"ת ח"פ"ד,
הכיד וקהל סניף הרחוק בארץ ישראל

נו"מ: א.ל.א.י.י.י.
נו"מ: א.ל.א.י.י.י.
נו"מ: א.ל.א.י.י.י.
נו"מ: א.ל.א.י.י.י.
נו"מ: א.ל.א.י.י.י.
נו"מ: א.ל.א.י.י.י.

יעקב ישכר בעד רחובים

בזיהוק מוה"ר חיים מרדכי זצוק"ללה"ה

פ נ ד ב ו ר נ ה

ק"ת נטרונה בני-ברק

בא לפני ידידנו החשוב הרה"ג..... שליט"א, וביודעי ומכירי אותו מימי נעוריו כאחד מבני עליה, אשר נפשו חשקה בתורה ובירוש, וברו תכריך כתבים, חיבור נאה ויאה רב האיות וגדול הערך, אשר רחש לבו דבר טוב ללקט אורות בין כתבי הראשונים והאחרונים במעלת עניית אמן יהא שמיה רבא בכל כחו וכונתו, ככל משפטו וחוקתו.

ואמינא לפעלא טבא איישר, וראוי ספר זה להפיצו ברבים למען דעת גדול חשיבות הענין ועד היכן הדברים מגיעים.

זכה המחבר לשבת בבית ה' כל ימי חייו בשובה ונחת, על התורה ועל העבודה כמשאת נפשו, ויפרצו מעיינותיו חוצה.

הכיד המצפה לרחמי שמיא,

הכיד המצפה לרחמי שמיא,

Dr. Zvi
Zvi

הרב ברוך מרדכי אזרחי
 ישיבת "עטרת ישראל" ירושלים
 ראש הישיבה

הנה אתא קמן חד מטעוני גדולי
 ישבתנו הקי, הוא נידו הרב הגאון
 שליטיא ואייתי מתנתא בדיה דברים
 נפלאים מעוררים ומלהיבים לקיים מעוות
 אמירת אמנן יהא שמיא רבא לעלם ולעלמי
 עלמיא בכל כוזא.

יהתכמה "יהמלאכה" הלון, נעשתה
 מתוך דחף עצום וטהור של "זכוי הרבים".
 כדי לזכות לזכות את בני ישראל במעלה
 עצומה זו ובשכר הבא בעקבותיה.

מה רבה ההתפעלות ממחשבת קודש
 זאת, אשר רק בקרב צדיקים תקונן אשרוי
 של הרב הגאון רבי שליטיא ואשרוי
 חלקו כי זכה לכה, וכבר אמרו חז"ל כי כל
 המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו, מה
 לך איפא, צדקות גדולה מאת.

ואמנם אין ספק כי חפץ השם בידו של
 המתבר שליטיא יעלית, להפיץ ולהלהיב על
 ידי ספר מופלא זה, אשר בשם "כתר מלוכה"
 יכונה.

גם הליקוט, גם הלכות אשר אסף
 המתבר שליטיא כאמיר גורנה גם צורת
 הדברים והגשתם לפני כל חפצי תורה ויראת
 שמים הכל נעשה בשום שכל בבניה ודעת,
 ובעה"ז יהיה לתועלת גדולה.

ואברכו מכל לב, הלאו מחלקו יהא
 חלקי, לזכות את הרבים במחשבת קדש
 וטהרה כיד השם המבורכת עליו.

הגני בזה ידידו מוקירו ומכבדו מאד.

הרב נתן צבי פינקל
 ראש ישיבת מיר

הן בא לפני ידידי ורב חביבי
 הרה"ג..... שליטיא.

עתה רחש לבו דבר טוב ללקט
 בין המאמרים בספרי הראשונים
 והאחרונים וחבר מאשר מצא חיבור
 רב הכמות ורב האיכות בענין גדול
 ערך עניית אמנן יהא שמיא רבא
 וקידוש שם שמים התלוי בה.

יתן ה' ויתגלגל זכות עיי זכאי
 לעורר לב אחינו בניי לקדש שם
 שמים באמירת אישיר ובכל המעשים
 וזכות גדול זה תעמוד לימין הרב
 המחבר היקר שליטיא לראות הרבה
 סיעתא דשמיא בכל אשר יפנה
 להגדיל תורה ולהאדירה ולהרבות
 כבוד שמים.

הכותב וחותם ברכה לעמלי תורה.

נכונ ומוע דיוני (אנל) מיר
 נתן צבי פינקל

יעקב משה הלל
ראש ישיבת
חברת אהבת שלום
רח' ארזי הבירה 45 ירושלים

מכתב ברכה

ראיתי ספר יקר ונרוץ מאד בענן נשגב ביותר, והוא נקרא בשם יסתר מלוכה, שחברו תיח חשוב מבני עליה. והוא ליקוט דינים וענייני נסור והתעוררות בגדל מעלת וחשיבות עניית אמן, ועניית היא שמוה רבא של הקדיש. וגם אסף סיפורים ועבודות נפלאות ממעשי צדיקים והנהגותיהם בקודש נהדר, בהתייחסם בחדת קדש, לקדש את ה' ברבים בענייתם אמן, ואמן היא שמוה רבא בכל כחם וכוחנתן. וכן בגדל התועלת הנמשכת מזה, בתיקן עולם במלכות שדי, ולהמשך שפע רב וברכה רבה בכל העולמות, אשר כידוע שאין ערוך למצוה זו בגדל כחה ורב הנחת רוח שעושה להבורא יתברך. וכמאמר חז"ל במדרש רבה וריש פרשת כי תבאו וז"ל: שאין גדול לפני הקב"ה יותר מאמן שישראל עונים. וכן אמרו בשבת נדף קייט עיב: כל הענה אמן היא שמוה רבא בכל כוחו קורעין לו גור דינו. והדברים ידועים. ועין בוהר ופרשת תרוטה דף קס"ז ע"א מעשה נפלא המלמד עד היכן מגעת הנסירות נפש הצריכה כדי לענות אמן של הקדיש, שחסיד אחד קפץ מן הגג לארץ כדי לשמוע הקדיש. ועין שם בהגהות המקדש מ"ך והחזיקא שביארו סודו על פי כתבי האריז"ל.

והרי זה בכלל מה שאמרו חז"ל וברכות דף ו' ע"ב דברים העומדים ברוטו של עולם ובני אדם מוללים בהם, ולכן תמיד צריכים חיוק להתעורר מחדש כדי לשמור ולעשות כדבעי. ולכן מעלת הספר הזה אין ערוך אליו, שיהיה לסיוע לרבים להתחזק בענן נשגב זה, ובכך גורם לקרב הגאולה, ומכניע הודים, ומזחה שמו של עמלק, ומגדל את שמו יתברך מעל כל המעשים.

ואסיים בברכה להרב המתבר שליטיא, שחפץ ה' בידו יעלה להגדיל תורה ולהאדירה, ולזכות הרבים, ולקדש שמו יתברך בעגלא ובזמן קריב, אמן.

הכותב והתותם לכבוד התורה ולזמריה בקדושה

A handwritten signature in black ink, appearing to read "יעקב משה הלל" with a flourish at the end.

בואו ונחזיק טובה להאי גברא
 רבא ויקרא איש המדות
 הרב הגאון..... שליט"א. אשר
 נדבה לבו אותו לזכות את הרבים
 בזיבורו זה אשר קיבץ בעמל וביגיעה
 רבה כל הנאמר מפי ראשונים ואחרונים
 גדולי ישראל על ענף הנכבד והנורא
 הוא עניית אמנו ואישיר, והתועלת
 העולה מזיבור קדוש זה רבה ועצומה
 לעורר בקרבנו התשוקה וההתלהבות
 להתחזק בדבר העומד ברומנו של עולם,
 כמו שיראה בעיניו כל חכם לב המעיין
 בזיבורו זה,

על כן אבדך גם אני את האיש
 ואת פעלו, ויהיך שיתקבלו הדברים
 בלבבנו ונזכה לכל הטוב המובטח
 לעונים בכונה שומרי אמונים, ויתקדש
 ששג הגדול בעולם ויפיע באור שכינתו
 עלינו מטה ותחזנה עינינו בבגן ציון
 וירושלים אכיר.

הכותב וחותם לכבוד הרב המחבר
 שליט"א

הפניתי לראש אגף הרב האמרי (1974)
 ב"ק אלה ליק @ י"ג
 ש"ס + ח"ה" צ"ע י"ג י"ג

בא אלי הרב המחבר.....
 והביא בידו את הספר החשוב 'זכרת
 מלוכה' על עניית אמנו ויהא שמה
 רבא.

ביודעי ומכירי את הרהיג
 המחבר שהוא שקוד על תורה לומד
 ומלמד בישיבה גדולה ונפשו איותה
 יועש כרצון רבים וכן שלמים.

ואסף איש טהור מהני מלי
 מעלייתא בעיני הקדיש.

אשריו ואשרי חלקו שמוכה את
 הרבים.

וראוי ספר זה להפיצו ברבים
 ללמד בו את צעירי הצאן שידעו
 את מעלת עניית הקדיש.

החותם בברכה
 ראובן אלבז

משה הלברשטאם

רבר הבר"צ העדה החרדית
ראש ישיבת "דברי חיים" טשאקאווע
מח"ס "דברי משה"
פעיה"ק ירושלים

הנה מה טוב ומה נעים חלקו ופעלו הטוב של מעכ"ת האי גברא רבא ויקירא הר"ג שוקד על דלתי התורה והיראה מוכה הרבים מעכ"ת מוה"ר..... שליט"א, מחשובי ויקירי היושבים באהלה של תורה בפעיה"ק ירושלים, אשר ערך בנעימים חיבור נחמד ונפלא רב הכמות והאיכות על ערכו הרם והנישא וחשיבותו של עניית אמן היא שמא רבא מברך בכל כוחו, וכפי שהפליגו חז"ל במעלתו וסגולתו וכאשר עינכם תחזונה מישרים בספר נכבד זה שאסף איש טהור וליקט וערך מפי סופרים וספרים הן בנגלה והן בנסתר, ומפי דור דור ודורשיו גדולי ומאורי הדורות ויע"א,

ובפרט לעת כזאת בעקבתא דמשיחא אשר בכל עת ורגע וקוקים לרחמי שמיים מרובים, נחוץ וחשוב מאד ללמוד ולהתחזק ולהתעורר במדה מרובה בסגולה נפלאה זו של אישיר אשר אין ערוך ושעור לערכה הרם והנישא, דבר שפתיים אך למותר, וכל זאת בכדי לקרב גאולתנו, וכאמ"ל שהקבי"ה אומר אשרי המלך שמקלסין אותו כך בביתו, ובכן תחזקנה ידיו להויל יריעות מחברתו הטהורה, ושכרו כפול מן השמים בכלל מזכי הרבים, ונוכה במהרה להתגלות כבודו יתבי' בישועתן של ישראל ובגן אריאל ובא לציון גואל אכיר.

ובעה"ח שנת ברכה רבה כיה"ר אמן לפיק

ע
דיב יגה כה"ג אמן אב"ן
שלח
פ"ד ב"ן יגה"ג אב"ג

תוכן הענינים

יז	פתח דבר
כז	גנוזות
כט	מבוא
לא	קנאת ה' צבאות
לז	מבוא
לט	פי' הקדיש לר' יוסף גיאקטליא
מז	מבוא
מש	תשובת נפש
נג	מאמרי חז"ל
פג	ראשונים
צז	אחרונים
קכה	מאמרים
קנג	הלכה
קנז	מבוא
קנט	הלכות אמן ואיש"ר
קצב	פסקים מהגר"ח קניבסקי שליט"א
קצו	טבלאות
רז	שו"ת
רסט	הכוונה
רעג	מבוא
רעד	מכתב רבי נפתלי הערץ
רעד	הכוונה
רפח	דברים אחדים
רצג	השאלה
רצה	תשובת הרבנים
רצז	מכתבים מגדולי התורה
שז	עובדות והנהגות
שט	מבוא
תה	מכתבי קודש
תיז	תוכן מפורט

פתח דבר

כל בית ישראל מצווין על קדוש השם הגדול הזה שנאמר "ונקדשתי בתוך בני ישראל. ומוזהרין שלא לחללו שנאמר "ולא תחללו את שם קדשי". כיצד? בשיעמוד עובד בוכבים ויאנוס את ישראל לעבור על אחת מכל מצוות האמורות בתורה או יהרגו יעבור ואל יהרג. אבל ע"ז ג"ע ושפכ"ד אם יאמר לו עבוד על אחת מהן או תהרג יהרג ואל יעבור. וכל מי שנאמר בו יהרג ואל יעבור ונהרג ולא עבר הרי זה קדש את השם. ואם היה בעשרה מישראל הרי זה קדש את השם ברבים כדניאל חנניה מישאל ועזריה ורבי עקיבא וחבריו. ואלו הן הרוגי מלכות שאין מעלה על מעלתן.

(רמב"ם יסודה"ת פ"ה)

גדולים מקדשי ה' בחייהם, ויותר מזה במוותם, שאין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתן, אין ערוך לגדל שכרם, ואין מעלה על מעלתם.

קדוש השם מכלל מצוותיה של תורה היא, ואף על פי כן גדולה ונשגבה היא עד מאד. ושעור נתנו בה עד כדי מסירות נפשו. ומכאן תעלה התמיתה דהרי דין הוא בכל התורה דאין דוחין הנפש מחמת המצווה ומקרא כתוב ושמרתם את חוקתי ומשפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם אני ה'. ושנו חכמים וחי בהם ולא שימות בהם, לאמור עבוד ואל תהרג, ואם כן מה נשתנה מצוות קדוש השם שדוחה נפשו משום קיום המצווה משאר מצוות התורה שדוחה המצווה בשביל קיום נפשו.

אלא דבר גדול שנו כאן, קדושים תהיו אינה מעשה מצווה נרדא או הנחה מההנהגות הטובות, קדושים תהיו זהו עצם החיים זהו מצוות החיים להיות מקדש ה', תפקיד האדם

ותכלית חייו הוא להיות מקדש שם שמים, וכן הוא אומר בתורת כהנים על תנאי הוצאתי אתכם מארץ מצרים על מנת שתקדשו את שמי עד כאן לשוננו.

ומכאן יתד כשהארם מקדש השם והוא מוסר נפשו, אינו משום שהוא מקיים המצוה עד כדי אבוד נפשו, אלא שזהו החפצא דמצווה לחיות כמקדש השם, וכשמאנסים אותו לחלל שם שמים חייב למסור נפשו כי אין חיים מלבד קדוש השם, וכשמקדש שם שמים הרי הוא עומד על עיקר חייו, מה שאינו כן בשאר מצוותיה של תורה, דאין המצווה מהות ועצם חייו, אלא צווים וחיוכים המוטלים עליו לעשותם בימי חייו. וכשמאנסים אותו לעבור על המצווה או לההרג דין הוא שיעבור ואל יהרג, כי עדין לא הגיע לתכלית חייו, ועדיין פקודתו לפניו לחיות כדי לקדש שם שמים.

ומיניה דשיעור מצוות קדוש השם עד כדי מסירות נפש אינה תוספת בשיעור המצווה מחמת רוב חשיבותה, אלא זהו דין בחפצא של המצווה, לחיות כמקדש שם שמים, וכאשר מאנסים אותו על דבר שיש בו חלול השם, חייב למסור נפשו ולא לעבור על דבר ה', משום שאין חיים אחרים. אין חיים מלבד קדוש השם. שונה היא המידה בשאר מצוותיה של תורה דשעור המצווה עד כדי חייו. ונרחיח כל התורה מפני פקוח נפשו של אדם, כי עדיין לא עמד בסוד קדושים שהוא תכלית חייו, והוא עומד ומצטווה וחי בהם, חיה כדי לקדש שם שמים.

חביבין ישראל לפני הקב"ה יותר ממלאכי השרת, שישראל אומרים שירה בכל שעה, ומלאכי השרת אין אומרים שירה אלא פעם אחת ביום, ואמרי לה פעם אחת בעולם,

(חולין צא:)

ומלאכי השרת אין אומרים שירה אלא פעם אחת בעולם, תמיהה היא מדוע אומרים מלאכי קודש שירה אחת בחייהם ודוממים. ובמה שונים הם מישראל שאומרים שירה בכל עת ובכל שעה.

ושוברו בצידו, שנו חכמים אין מלאך אחד עושה שתי שליחויות, ומעם נתנו דבר, דבריאת המלאך הוא שליחותו, ומשנברא לשליחות אחת שוב אין מקום לשליחות שניה, מצוות חייו שליחותו ומשקיים שליחותו תמו חייו ויושב דומם.

שונה הוא האדם שלא הוגבל לשליחות אחת שמשנברא נתן בו חיים על מנת לקדש את השם, שכן הכתוב אומר כל הנברא לשמי לכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו. ועל כן בכל עת ובכל שעה ניתנה לו האפשרות לעמוד לפני בורא עולמים ולקדש שמו.

שמיה רבא יש מפרשים שאנו מתפללין על שם יה שאינו שלם שיתגדל ויתקדש ושיחזור להיות שלם והיינו לעת הגאולה שיונקום מעמלק שנשבע שלא יהיה השם שלם עד שיונקום ממנו, ואז יהיה השם שלם.

(טור או"ח סנ"ו)

אמן היא שמיה רבא זו היא תפילה להרכות כבוד שמים, מאחר שעמלק פגם בכסא ואין השם שלם ואין כסאו שלם עד שימחה זרעו של עמלק, על כן אנו עומדים ומבקשים יהא שמו יתברך רב וגדול, ויכון כסאו ויתמלא ויתפרסם שמו בכל העולם. ויאתיו כל לעבדיך ויברכו שם כבודך וידרשוך עמים לא ידעוך ויהללוך כל אפסי ארץ. ויקבלו עול מלכותך עליהם וירוממוך בקהל עם וישמעו רחוקים ויבואו ויתנו לך כתר מלוכה.

ומאחר שקדוש השם הוא בעשרה ישראל שנאמר "ונקדשתי בתוך בני ישראל", על כן מצוות עניית אמן היא שמיה רבא היא בדוקא בפני עשרה מישראל. וכך שנו חכמים מגין שאין היחיד אומר קדושה, שנאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה.

עלמא אמאי קא מקיים אך קדושה דסידרא ואיהא שמיה רבא דאגרתא, ויש כאן שתים קדושת השם ותלמוד תורה חביב הוא.

(רש"י סוטה מז.)

עיקר התיקון של שבח האמן יהא שמיה רבא הוא, שעל ידה יתגדל ויתקדש שמו הגדול, מכל העולמות, לכן איתא בכתבי הארז"ל שבעניית איש"ר יקבל על עצמו מסירות נפש, כי עי"ז יתגדל ויתקדש שמו הגדול בכל העולמות יותר ויותר.

(יסוד ושורש העבודה ש"ד פ"א)

וחינא לכמה מרכותינו שהעלו, שהאמן יהא שמיא רבא כמצוות קדוש ה' היא חשובה, ועל כן אף קראו לעניית האיש"ר קדושה, ועל זאת אתמהה והרי עניית האמן יהא שמיא רבא תפילה היא שיתגדל שמו בכל העולמות ואילו קידוש ה' מעשה מצווה היא אשר יעשה אותה האדם. ובמה איפה תחשב תפילת האיש"ר כמצוות קידוש ה'.

אלא, שתפלה על קדוש ה' היא גופא קדוש ה'. ואף מצינו לזה בית אב בדברי החזון איש זה לשונו, המתפלל על קירוב ותפלתו נשמעת, מתיחס הקירוב שעושה הקב"ה לברואיו עד כאן לשונו.

הא קמן דסגולת התפלה, שתחשב התכלית והתוצאה הבאה בעקבותיה כמעשה ועבודת האדם, ואם יתפלל האדם על ביאת המשיח ויבא, יחשב הדבר כאילו הביא האדם קץ הימין בעמלו ובעבודתו, כך בדין, שאם יתפלל האדם על קדוש ה' שיתגדל ויתקדש שמו בכל העולמות יחשב הדבר כאילו האדם עשה מעשה קדוש ה', ובעמלו ועבודתו קדש שמו יתברך בכל העולמות.

וראוי להתבונן שהזוה"ק קורא לעניית איש"ר קדושה, בהיות כי בענייה זו מקדשים שמו הגדול בכל העולמות.

(יסוד תשורש העבודה ש"ד פ"א)

ועוד יש לנו בזה דברים, דשונה היא התפלה על קדוש השם מתפלה על שאר ענייניו. דבעלמא בעומדו בתפלה, הבקשה והמבוקש שני נידונים הם, התפלה ענין אחד והמבוקש ענין אחר, מה שאינו כן בתפלה על קידוש השם דהבקשה והמבוקש ענין אחד הם.

משל למה הדבר דומה לאדם שירד מנכסיו ועומד ומתפלל למתנת שמים מתחת ידו הגדולה והרחבה, דחסרון הממון ובקשת הפרנסה שני עניינים הם מה שאינו כן במקום שנשמעט כבוד השם, ועומד האדם ומבקש יהא שמיא רבא מברך לעולם ולעלמי עלמאי שיתגדל ויתקדש שמו יתברך בעולם הזה ובכל העולמות, דמעשה קדוש השם שמו יתברך והתפלה שיתקדש שמו יתברך אחד הוא, דתפלה על גדול וקדוש שמו יתברך אין לך מעשה גדול וקדוש השם גדול מזה.

המעם כזה, דהעמידה בתפלה לפאר ולרומם כבוד ה' היא גופא כבוד השם, דמלבד מה שפועל בתפלתו שעל ידי בקשתו יגדל כח ה', הרי שעצם עמידתו לבקש גדולת השם, היא היא גדולתו ורוממותו וקדושו שמו של מקום.

אמר רבי יהושע בן לוי, כל העונה אמן יהא שמויה רבא מברך
בכל כוחו, קורעין לו גזר דינו.

(שבת קיט:)

וכבר נזרקה השאלה מפי מהר"ל בלאך אב"ד טלו, איה מדרת המשפמ, לקרע גזר דין בשביל אמירה זו, הלא עניית איש"ר בכוונה אינה דורשת התאמצות שיזכה לשכר כזה.

אלא אמר הרב, וזה לשונו בספרו שעורי דעת ח"ג, תוכנו של איש"ר הוא, שיתווסף ויתרבה כבוד שמו הגדול בכל העולמות, ואם האדם כל חלל נשמתו נתמלא משאיפה זו שיתקדש שם שמים בעולם, וכל מאווי נפשו רק להגדיל כבוד שמים, קורעין לו גזר דינו, אין מתחשבים עמו לפי מעשיו הפרטיים, אלא החשבון עמו לפי תפקידו בעולם והשפעתו בקדושו שם שמים. שזהו תכלית הכל.

וגם אם לפי מעשיו הפרטיים במצב נפשו הוא, נגזר עליו להעגש, אבל כשבא בחשבון מה שפועל ומשפיע בעולם לקדושת שם שמים, אז מדרת משפטו שונה, ואחרת היא, וקורעין גזר דינו. עד כאן לשונו.
והדברים מבהילים.

מדברי רבנו מהר"ל ריש מתיבתא דטלו, למדנו, דכפולה היא מדרת משפמ. והאדם נידון בשניים, כפי מעשיו הפרטיים מצבו ודרגתו, וכפי פעולתו הכללית בריבוי כבוד שמים וקדושו שמו יתברך בעולם.

ועל זה אמר רבי יהושע בן לוי כל העונה איש"ר בכל כוחו קורעין לו גזר דינו, דגם אם לפי מעשיו הפרטיים חייב הוא, ראויה היא מדרת קדושו השם להעמידו בכף זכות, אין מתחשבים עימו לפי מעשיו הפרטיים, כי החשבון האמיתי הוא: תכלית הכל, כמה הגדיל כבוד שמים, ומה היא השפעתו בקדושו שם שמים בעולם.

ואמרו במסכת יום הכפורים דארבע חלוקי כפרה הן, ובכולן תשובה ויהי"כ תולין ויסורין ממרקין שנאמר ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עוונם, אבל מי שיש בידו חלול השם, אין כח לא בתשובה לתלות ולא ביהו"כ לכפר ולא ביסורין למרק אלא כולן תולין ומיתה ממרקת שנאמר ונגלה באוני ה' צבאות אם יכופר העוון הזה לכם עד תמותן עכ"ל הגמ'.

ועומדים אנו ומשתוממים נוכח חומרת העוון דחלול השם, דאע"פ דבכל העוונות פקדתי בשבט פשעם ובנגעים עוונם אבל עוון חלול ה' נגלה באוני ה' ולא יכופר העוון עד תמותן, ושואלים אנו אמאי חמירא חלול השם כולי האי.

אלא דמדברי ריש מתיבתא דטלו שמעינן דהחשבון האמיתי הוא תכלית הכל, כמה הגדיל כבוד שמים ומה היא השפעתו בקדוש שם שמים בעולם. ויש אשר יהיה אדם חסיד במעשיו וצדיק בכל דרכיו אעפ"כ יהיה חייב בדינו, משום שבחשבון האמיתי שהוא תכלית הכל לקדש שם שמים, נמצא ממעט כבוד שמים ומחלל את השם.

הקדיש אינו תפילה שיתפלל הבן על אביו לפני ה' שיעלהו משאול מטה, אלא זכות ומצווה הוא לאב כשאחד מיוצאי חלציו יקדיש ה' הגדול והנכבד. לעיני כל העדה, ובסיבתו יהיה ה' אחד ושמו אחד לפני הקהל שיענו אחריו אמן יהא שמיא רבא. זו כפרה גדולה לנפש האב כיוון שעצם מעצמיו ובשר מבשרו גורם היות ה' הגדול והנורא מתקדש שמו ברבים.

(שר"ח בנימין זאב סר"ב)

מעוט גדולה נשתרשה בלב רבים כאילו הקדיש הוא תפילה על נפמרים. וכבר כתבו הקדמונים דאינו כן, אלא כיוון שהאדם נברא על מנת לקדש השם, ומאחר שמת ונסתלק מן העולם אין עוד ביכולתו לקדש השם, על כן עומד בנו אחריו וממשיך דרכו של אביו בקדוש שם שמים ואומר יתגדל ויתקדש שמה רבא וגורם לאחרים לענות אחריו אמן יהא שמיא רבא. ועל ידי זה מתקדש שם שמים בעשרה ישראל, ובעניית הקהל אמן יהא שמיא רבא נתקנת נפש אביו על ידי שמסכת חייו הרצופה קדוש שם שמים ממשיכה על ידי בנו ממלא מקומו וממשיך דרכו.

עיקר הזכיה שמזכה אבותיו, אינו באמירה שלו שאומר הקדיש, כי אם כמה שמזכה את הציבור שאומרים אחריו אמן יהא שמייה רבא מברך, ועל זה שהוא נעשה סרסור לצבור בזה מזכה אבותיו.

(שו"ת חתם סופר)

וממין דברי החתם סופר כדברי השו"ת בנימין זאב דאין עלוי המת באמירת הקדיש כי אם כמה שנעשה סרסור לציבור ומזכה אותם לומר אחריו אמן יהא שמייה רבא. ורמזו רמזו בזה. יתגדל ויתקדש שמייה רבא ר"ת יורש, לאמור דאמירת הקדיש בתורת ירושה היא באה, והאומר קדיש וגורם לאחרים לענות אמן יהא שמייה רבא חשוב יורש, שבוה ממשיך כח האב מורישו, במסכת קדוש השם.

אופן אחד יש בארץ, וראשו כנגד חיות הקודש וסנדלפון שמו, והוא מתורגמן בין ישראל לאביהם שבשמים וקושר כתרים לבעל הכבוד, מאמן יהא שמייה רבא שישאל עונים בבתי כנסיות ובתי מדרשות.

(מדרש כגון)

אופן אחד יש בארץ וראשו כנגד חיות הקודש כתב המהרש"א ללמדנו גדול נשגביות עניית אמן יהא שמייה רבא, שמנעת מהארץ מקום עמידת האדם עד רום המעלות ועד כתרו של מלך.

וקושר כתרים לבעל הכבוד מאמן יהא שמייה רבא שישאל עונין. ללמדנו שעל ידי עניית אמן יהא שמייה רבא אנו זוכים להמליך את מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא. ומכאן חומר דברי חז"ל על המסיה דעתו מעניית אמן ואמן יהא שמייה רבא עד שאמרו עליו ובחי יקלו ויורד לשאול ואבדון ואינו עולה משם לעולם, משום שעמד במקהלות ישראל בשעה שהמליכו את מלכו של עולם והוא פורש מהם מסיה דעתו ודומם.

ומאיך העונה אמן ואמן יהא שמייה רבא בכל כוחו וזכה שנמחלין עונותיו נפתחין לו שערי גן עדן ואוצרות ברכה והצלחה פרנסה עשירות וסייעתא דשמיא, מעיינות החכמה

והדעת שערי תורה נפרשים בפניו, ברכת שמים האצולה לבני ישראל עם קרובו המעמידים עולם במלכות שמים.

אמרו ליה רבנן לרב ביבי מאי כרום זלות לבני אדם, אמר ליה דברים שעומדים כרומו של עולם ובני אדם מזוללים בהם.

(ברכות ו:)

כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו, ופרשו חכמים שכך היא המידה בכל דבר גדול שיצר הרע מתחכם עליו לבטלו ולהשכיחו, ומחמת גודל השיבות ורממות עניין עניית אמן יהא שמייה רבא, שגופי תורה רבים תלויים בה, והרבה הבטחות שמורות לעונה אותה בכוונה שבכוחה לפתוח שערי ברכה ולהתם עוון ולשבר מלחעות רשע ולהאביד כוחו של היצר הרע על כן מתחבולות היצר הרע לזלזל הדבר בעיני בני אדם למען ימשכו ידיהם ממנה ויסיחו דעתם מעניית אמן יהא שמייה רבא, ונמצאו דברים העומדים כרומו של עולם מזוללים בידי בני אדם.

אשר הוכיתי בית מאהבי, המכות האלא גרמו לי לאהב לאבי שבשמים, הוי כרום זלות לבני אדם, כשירומם הקדוש ברוך הוא מצוות מזוללות בעולם הזה.

(שודר טוב תהלים יב)

מטרת החיבור אחת היא לרומם את ערך עניית אמן ואמן יהא שמייה רבא, אשר הוכתי בית מאהבי המכות האלא גרמו לי לאהב לאבי שבשמים, ודברים המזוללים בידי בני אדם יעמדו מעתה כרומו של עולם.

מאחר ולא היתה כוונתי אלא לרומם את ערך עניית האמן ואמן יהא שמייה רבא, ולהאדיר כבוד שמים. על כן העלמתי את שמי בזה החבור, כי במקום שמתרבה ומתגדל כבוד שמים ראוי לו לאדם למעט כבוד עצמו.

קראתי הספר בשם "כתר מלוכה" על שם הכתוב במדרש כונן דאופן אחד יש בארץ וראשו כנגד חיות הקודש וקושר כתרים לבעל הכבוד מאן יהא שמייה רבא שישראל עונין, בבתי כנסיות ובבתי מדרשות עד כאן לשונו, ללמדנו שכתרו של מלך מלכי המלכים עשוי

מתפילת האמן יהא שמייה רבא שישראל עונים, ובפינו תפילה שיאתיו כל לעבדך ויבואו רחוקים ויתנו לך כתר מלוכה.

בגשתינו אל המלאכה עמדו לפנינו דבריו של חד מקמאי רבי אהרון ב"ר ברוך הלוי וזה לשונו: כי כתיבת אמן יש קיום וחזיון כל העולמות, והעליונים והתחתונים בכללם תלויים במלת אמן, כי הוא התחלת סיבה ומקור וגרם המעלות מכל הברכות מברכה עליונה מה שאין הפה יכול לדבר והלשון לספר. כי תיבת אמן מלא כל גדותיו, פנים ואחור, מעלה ומטה, דכולה ביה לא יחסר כל בו, מנגלה ומנסתר, פנימי וחצון, פלא פלאות, סודות גדולות הערך באורך וברוחב, שהן כבשונו של עולם מסתרי תורה עמוק עמוק מי ימצאנו, מי ימלא גבורות ה' עד כאן לשונו.

(קנאת ה' צבאות)

ובהיות תיבת אמן קיום הכל מה שאין הפה יכול לדבר והלשון לספר ומי ימלא גבורות ה', על כן כבשתי את מעייני ולא כתבתי כזה הספר מעצמי כלום, אלא לקמתי עומרים מאחר הקוצרים. זקוקין די גור דמפקי מפום רבנן תנאים, ואמראים ראשונים ואחרונים. אמר רב יצחק יגעת ומצאת תאמין והני מילי בדברי תורה.

(מצילה ו:)

וכבר העלו רבותינו להקשות דהמציאה אינה סוף ענין היגיעה, דהיגיעה כדעת והמציאה בהיסח הדעת. אלא דכך היא דרכה של תורה אדם עומל במקום אחד ותורתו עומלת לו במקום אחר, וכדברי בעל מסילת ישרים תחילתה עבודה וסופה גמול תחילתה השתדלות וסופה מתנה עד כאן לשונו.

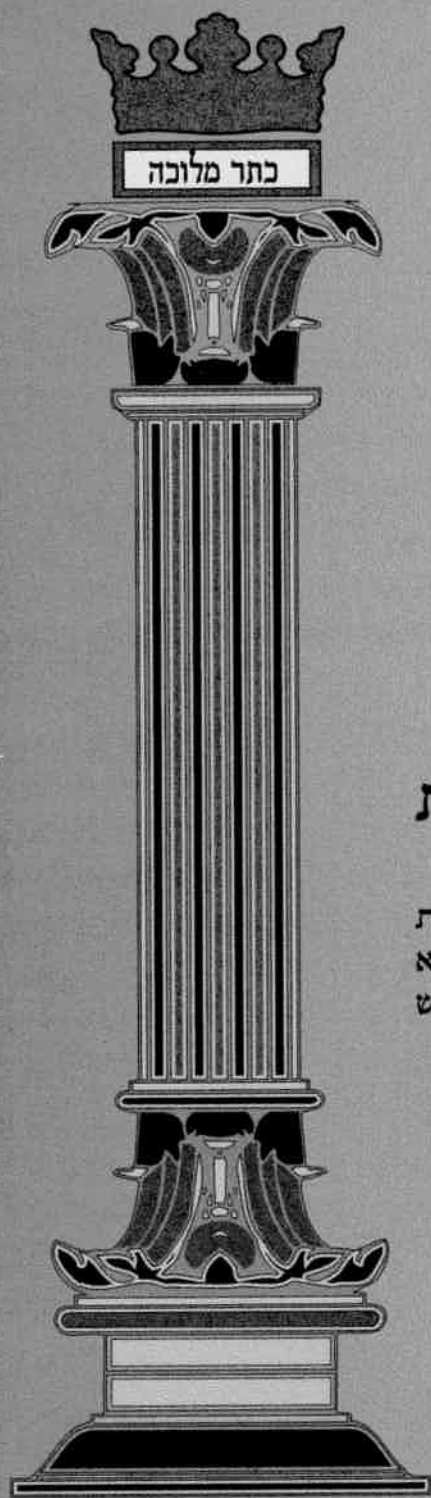
אף אנו בעת עוסקינו בכתיבת הספר יגענו הרבה באסוף החומר ועריכתו, ומתוך שיגענו ועמלנו במקום אחד מצאנו מציאה במקום אחר, תעלומות חכמה מדברי רבותינו הקדמונים שלא שזפתם עין הדפוס הלא הם קנאת ה' צבאות לרבי אהרון ב"ר ברוך הלוי והוא קינה על אלו שאינם זחירים בעניית אמן, פרוש הקדיש לרבי יוסף ג'יקאטיליא בעל גינת אגוז והוא

ביאור נפלא על תפלת הקדוש, תשובת נפש לחד מקמאי והוא תקון תשובה על הפסד עניית
אמן.

שימת לב מיוחדת הונח על עריכת הלכות אמן ואמן יהא שמיה רבא שרבו פזוריהם
בשולחן ערוך ונושאי כליו, ועתה באו ערוכים ומסודרים דבר דבור על אופניו. על התודה
והברכה יבוא הנאון הגדול רבי נפתלי נוסכיים שליט"א ראש ישיבת חיי משה ואב"ד אהבת
שלום, שהואיל במוכו לעבור על כל ההלכות שבספר, והערותיו והארותיו שוכצו בגוף הספר.
פרק מיוחד הקדשנו לסיפורים עובדות והנהגות מגדולי ישראל לדורותיהם בעניין עניית
אמן ואמן יהא שמיה רבא, וכבר אמרו חז"ל ועלהו לא יכול דאפילו שיחת חולין של תלמידי
חכמים צריכה לימוד, ללמדנו ששיחתם של תלמידי חכמים תורה היא, וכשם שדברי תורתם
צריכים לימוד כך שיחתם צריכה לימוד. והקורא הנבון יוכל ללמוד גופי תורה רבים התלויים
בהם.

שפתי לא אכלה להודות לנוות ביתי שתחי' מגשים באהל תבוך, שחלקה רב בעמלי
בכלל ובעריכת הספר בפרט.

ובצאתי את הבית אפרוש כפי לגורא עלילה שאזכה להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד
וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה מתוך שלווה ונחת. ויהיו
נא צאצאינו וצאצאי צאצאינו כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה.

גנוזות

קנאת ה' צבאות
פרוש הקדיש לר' יוסף גיאקטליא
תשובת נפש

מבוא

מה נכבד היום בהגלות נגלות אור יקרות הספר הקדוש "קנאת ה' צבאות" למקובל האלוקי רב רבנו רבי אהרן ב"ר ברוך הלוי המכונה הזקן מקרדינא. שהיה ספון וחתום עד הנה.

רבינו ז"ל חי בראשית האלף הנוכחית. מהמעט שידוע אודותיו שהיה ראש גולת אריאל חסידא ופרישא, וכפי שהפליגו עליו בני דורו וזה לשונם: הקדוש האלוקי בוצינא דקרדינותא מהר"ר וכו'.

רבינו ז"ל חיבר את ספר קרניים וכן את ספר אגרת הטעמים. וכשם שדברי ימיו חתומים, כן ספריו חתומים באין מבין, עד אשר העיר ה' את רוחו של המקובל האלוקי הקדוש ר' שמשון מאסטרופליא הי"ד שנהרג על קידוש ה' בשנת ת"ח, שכתב חיבור ה"ה הספר הנפלא דן ידיו לבאר ולפרש דברי רבנו. ואף שדבריו צריכים תלמוד רב, פתח לנו פתח כמלא מחט סדקית להבין מעט מתורתו של רבינו.

ופוק חזי גברא רבא מאי קמסהיד עלויה, המקובל האלוקי ר' שמשון מאסטרופליא בהקדמתו לספרו דן ידיו, וזה לשונו הספר הזה מעט הכמות ורב האיכות והוא ז"ל סתם דבריו מאד, סוגר ואין פותח סתום וחתום וכמוס מאד, וקראתי שם החיבור הזה דן ידיו חזא ששמי רמוז בו, והשני חנני אלוקים ודנני וזכני ברחמי המרובים לפרש ספר הקדוש הזה, להקדוש והנורא מוהר"ר אהרון קרדינא.

שלא כשאר ספריו של רבנו שהם סתומים וחתומים ואין פותח, הרי שספר זה "קנאת ה' צבאות" אף על פי שגנז בו המחבר רזי דרזין פלאי פלאות, הרי שהם מבוארים ומובנים לכל, ושווים לכל נפש.

רבינו כתב קינה זו מנהמת לבו הטהור, בו הוא מקנא "קנאת ה' צבאות" באלו שאינם זהירים בעניית אמן, ומפליג בשבח הזהירים בעניית אמן, ואמן יהא שמיה רבא. שעל ידס תכון מלכות שמים במהרה בימנו אמן.

קנאת ה' צבאות לרבי אהרן ב"ר ברוך הלוי ז"ל

רוח אלוקים דבר בי, ומלתו על לשוני, דרך אמונה בחרתי לכבוד קוני, הוא ימחול ויסלח לעווני. הנמשל לכתם אודם ושני, הוא יגאלני מלחם עוני, ויתן ברווח פרנסתי, ומזוני, וירבה מאוד והוני, ויסר מעלי צערי ויגוני, ובשם כל ישראל אכנה, ובעושי עוולה לא אקנאי.

קנא קנאתי לה' צבאות על אלה האנשים העומדים במקדש מעט לברך בשמו, ואינם משגיחים לחוס על כבוד קונם, ואינם חוששים לתת לב לעניית אמן, ושוגגים ומזלזלים ונכשלים באמונת אמן, והמכשלה הזאת תחת ידם ואינם יודעים, כי בתיבת אמ"ן יש בו קיום וחזוק כל העולמות, והעליונים והתחתונים בכללם תלויים במלת אמן, כי הוא התחלת סיבה ומקור וגרם המעלות מכל הברכות, מברכה העליונה כתרא עלאה קדישא סיבת הסיבות ועלת העלות, מה שאין הפה יכול לדבר והלשון לספר.

כי תיבת אמן מלא כל גדותיו, פנים ואחור, מעלה ומטה, דכולה ביה לא יחסר כל בו, מנגלה ומנסתר, פנימי וחיצוני, פלא פלאות, מופלאים נעלמים, סודות גדולות הערך באורך וברוחב, שהן כבשונו של עולם מסתרי תורה עמוק עמוק מי ימצאנו, מי ימלל גבורות ה' והמשכיל יבין, ואין לנו עסק בנסתרות וכבוד אלוקים הסתר דבר.

אמנם אין מגלין אלא לצנועין, והם השרידים אשר השם קורא, יחידי סגולי הדור, אשר נגע אלוקים בלבם, ונגה עליהם אור אלוקים, הלא המה

ספיר גזרתם, והם דבקים ונאחזים מחוברים מאוחדים בסיבה העליונה באחדות גמור בחיבור שלם, כשלהבת הקשורה בגחלת בלי פרוד וקצוץ, וכמה פסוקים מורים ובנויים ורומזים על זאת הקדושה שהיא באמת קדש קדשים עד אין סוף, כי כל שמות הקדושים כלם כאחד כלולים בלולים סגולים נסתרים מכוסים כמוסים בתיבת אמן.

ואלה גורעים ולא מוסיפים הם המצפצפים והמהגים הוגים מלב פוצים והבל יפצה פיהם, ילכו אחר ההבל למלל לדבר לספר בדברי הבאי ובמילי ובעיסקי דעלמא, מניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה, ואת פעל ה' לא יביטו ופוגמין בצורה העליונה לעילא ולתתא מטילין מום בקדשים בכל העולמות מתישין מחלישין כביכול הכח של מעלה כענין שכתוב "צור ילדך תשי". אמנם כשפונים אל הטוב ואל היושר עליהם הכתוב אומר "רוכב שמים בעזרך" ר"ל כשישראל מטיבים מעשיהם ובוחרים בדרך האמונה לענות אמן כאלו נותנים כח וגבורה בפמליא של מעלה,

הרי מובן מזה שיש יכולת ביד האדם והרשות נתונה להרע או להטיב, ואותם האנשים הענושים העושים הריסה בעולם והופכין הקערה על פיה, עליהם הכתוב אומר "כי דור תהפוכות המה בנים לא אמ"ן במ".

עוד כתוב "תבאי תשורי מראש אמנ"ה, כלומר התעורר בעין שכלך להסתכל לסקל המסילה להדריך בנתיב יושר, ולשים המעקשים למישור, ולעיין היטב ברעיונך דמיונך וציורך בהשגחה פרטית ובהבטה גמורה ולראות מאין בא מקור האמ"ן, אותיות אמנ"ה בהפוך אותיות (על דרך כבש כשב, שלמה שמלה).

וכתיב מעשה ידי אמן, אמונה אמן, "יבא גוי צדיק שומר אמונים", ר"ל כמו שומר האוצר שהוא לפני ולפנים בחדרי חדרים, כך התיבה הזאת הטהורה והקדושה מקורה יקרה מפנינים.

לפיכך יהיו נזהרין מזהירין זריזין בהשתדלות בעיון נמרץ כל מי אשר בשם ישראל יכנה, לשמור הקדושה הזאת בכל כח, כענין שאמרו שלמים וכן

רבים, העונה יהא שמיא רבא בכל כוחו ובכל יכולתו, שאין כוונתם שיצעק וישמיע קול להרים, אלא הכוונה לתת לב למנין אותיות שיש בו, והם כ"ח אותיות כנגד כ"ח מעשיו, כ"ח בגימטריא אמ"ן.

אם כן ראה גם ראה בן אדם כמה רמזים רזים וסודות מיוסדות על אדנ"י פז ולהיכן נוטה, ואיזהו מקומו של אמן קדש קדשים, ומהנה נוכל לידע להוודע ולהודיע להבין ולהשכיל, מהו מאמין ומקיים כמה מעלות לעלות בית אל לקרא בשם ה' כי זה כל האדם.

אשרי תמימי דרך ההולכים, המזרזים, מתאחזים, מתדבקים, מתאחדים, המתחברים בעץ החיים האמיתיים הנצחיים, והמתעצל המתרשל בענייתו ואין עונ"ה אלא מדעת, הלא זהו המשליך קרח"ו, ונמצא קרח מכאן ומכאן, מפליט את עצמו לצאת חוצה, מרשות היחיד לרשות הרבים וקנאין פוגעין בו, הלא המה בעבר הנקראים המכונים בשם קליפות חוצות עורלות וכוחות הטומאה, כי רעה נגד פניהם לעיין בעין הרע ולהטיב לא ידעו, הן הם שמיר ושית קוץ ודרדר המסבבים את עץ החיים סביב רשעים יתהלכון, וכתיב "ורשע מכתיר את הצדיק", כי גם את זה לעומת זה עשה אלוקים, וכתיב "וירא אלוקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד" אותיות אד"ם, והוא האדם העליון.

ואקח מן הבא בידי בזאת הקדושה ואמ' אמ"ן אל"ף מ"ם נו"ן, הנגלה בעבור העשרת, הנסתר בעבור הוי"ה במספר קטן, והכל הולך אל מקום אחד, אל"ף למ"ד פ"א מ"ם נו"ן, הנגלה בגימטריא ס"ה ה"ס כנגד הכתר, הה' כנגד הה' אחרונה שבשם, וסופי תיבות כנגד הוי"ה דוק ותשכת, זכור ואל תשכת, עוד אלף וכו', הכל בצרוף במספר קטן ס"ה בגימטריא אדנ"י במספר גדול, והרמז ה"ס מפניו כל הארץ, ה"ס הוא היכל אדנ"י עם המלות, הכל נכון ומכוון במ"ק ובמספר גדול, והרמז קטן וגדול שם הוא, עוד אל"ף למ"ד וכו', יעלה לסך חשבון תקל"ב במספר קטן י' לרמזו שתיבת אמ"ן תקיף בכל כי הוא כרכא דכולא ביה.

וגם הוא כולל הגמטריא של עשרה הידועים על דרך נעוץ סופן בתחילתן כלומר תקל"ב במספר גדול, חוזר להיות מספר קטן שהוא י' לפי שהיא קבל"ת הכל אותיות תקל"ב לכן נקראת כלה כי היא כלולה מהכל. עוד אמ"ן א' כנגד אהי"ה מ"ם כנגד תפאר"ת שהוא באמצע ו' כנגד השכינה המקבלת דרך קו הישר דוגמת ו' כזה וזה יהיה לעתיד במהרה בימינו שהשפע יבא דרך י"ם סו"ף שהוא סוף המעלות, ועתה ישפיע דרך עקומה כאשר אמרנו למעלה, עוד אמ"ן בגימטריא צ"א, צ"א במספר קטן י' ראה גם ראה והנה אמ"ת נכון הדבר מכל צד, כי אמ"ן הוא עיקר ושרש ויסוד מוסד לכל העולמות כולן.

עוד צ"א כמו עץ למפרע כי אותיות אחה"ע מתחלפין זה בזה בחכמת הדקדוק, ולא אדבר בו כי אין כאן מקומו, ע"ץ בגמטריא שכינה במספר קטן, והרמוז עץ חיים היא בגימטריא שכינה במספר קטן.

וכבר התעוררו רבותינו ז"ל ואמרו, אמ"ן בו קבל"ה בו שבוע"ה בו ארו"ר, בו קבל"ה בגימטריא אדנ"י במספר קטן, בו שבוע"ה לפי שמקבלת מכל שבעת ימי בראשית, בו ארו"ר תסלק הרי"ש נשאר אור הוא אור הקדמון המשפיע בה, והר' מרמז על בינה שהיא שלישיית על דרך א"ת ב"ש ג"ר, עוד ארו"ר בגימטריא ברכ"ה, ברכ"ה בגימטריא מכ"ה להורות לפרקים נקראת ברכה, לפעמים מכ"ה, ברכ"ה לצדיקים, מכ"ה לרשעים.

ראה זה מצאתי בדרשות של רבינו שלמה מולכו עליו השלום, ומהנה נוכל להבין ולהתבונן מה מאד יקר מאמר רו"ל: גדול העונה אמן יותר מן המברך.

עתה אתה תראה איך העמיקו והסתירו הענין בתיבות במלות קצרות, וכללו בהם סודות נסתרות שאינן סודות ושגורות בפי כל, ברוך שבחר בהם ובמשנתם.

אם כן נשמע ומובן מזה שמלת אמן הוא מקור עיקר ועצם ראש וראשון "לכל הברכות" וכל הבריכות מתמלאות ממנו ומימיו אנו שותפין. כי ממנו

הושתת העולם העליון, והרמוז "נא"ם הגבר הוקם על" נא"ם אותיות אמ"ן הוקם עליון על כל המעלות.

ושאר הדברים שאמרו רז"ל במלת אמ"ן מפורשין במקומן ונלאתי לכותבם, כי מתוך הכלל נשמע להבין הפרט ותן לחכם ויחכם עוד, ושערי התרוצים לא ננעלו, והשם יתברך יפתח לנו שערי רחמים ויתן לנו לב מביין כמו שאמר המשורר גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך.

ואל שדי האומר לעולמו די, יאמר די לצרותינו, ותכלית לגלותינו, וימהר גאולתינו, ויחיש פדותינו, והשם יכפר בעדינו, ומה שרמזונו בזרק"א ובאמ"ן מעשה ידי לא להתפאר ולקנות שם עשיתי אלא מה שעשיתי כתבתי וחיברתי לכבוד קוני וכדי לזכות את הרבים וכל ישראל ישמעו וגו'.

סיימתי זאת הקדושה. אבן הראשה לנו למורשה. ביום ראשון חרושה, ונתחנן בעת הזאת אל ה' לעזרתנו חושה, על כן על כל דברי האגרת הזאת, אני אומר כי היא אוגרת בק"ץ לחמה ומזון הנפש שהוא המאכל האמיתי צדה לדרך הידוע כי זה כל האדם.

ויקויים בנו מקרא שכתוב אשר המתברך בארץ יתברך באלהי אמן עצמה ירבה לאין אונים, בשכר זה יבא גוי צדיק שומר אמונים. ה' אלוהי אתה ארוממך אודה שמך כי עשית פלא עצות מרחוק אמונ"ה אומן, אמונ"ה בגימטריא אהי"ה, אומ"ן בגימטריא שכינ"ה, ובאו ציון ברינה. בשם אלהי קדם מעונה, לפרט בזאת השנה, יבא המבשר לעדת מי מנה, אנא ה' הושיעה נא, שם עולם אתן לו אשר לא יכרת לכבוד ולתפאר"ת ולעטר"ת.

השם דרך אל נעדרים	אדרוש אל אל דר באורים
נזכה לראות שר בשירים	רני פלט יסוב סלה
בא יבא קרננו ירים	אב רחמן חושה מעשיך
המלאך גואל נפזרים	רוכב על עב קל במהרה
בית תבנה, בספירים	מהר הקץ כי בא מועד
זכרך עולם גם דורי דורים	ברוך שמך עליון נורא

”אב” הרחמים ”רחם” נחם

ירצה לחשי כיקר כרים

תם ונשלם

מבוא

רבינו יוסף ג'קטיליא, מחכמי ישראל בתקופת הראשונים הקדמונים, נחשב לאחד מגדולי מניחי יסודות חכמת הקבלה, מחברם של ספרי היסוד בתורת הגסתר, ספר "שערי אורה", וספר "גינת אגוז".

לאחרונה פרסם הרב מ. בלוי בספר "שיטת הקדמונים" (תשנ"ד) חיבור נוסף מרבינו בשם "כללי המצוות", המיוסד לפי סדר הא-ב, לערוך ולבאר את כללי המצוות בדרך הלכה ואגדה.

אף בפירוש זה שלפנינו משתקף כחו של רבינו בחכמת הקבלה ובתורת הסוד. כאשר הוא מפרש את נוסח הקדיש הן על פי דרך הפשט, וגם בדרך רמז וסוד.

הפירוש שלפנינו מקורו בכתב יד פריז 697, אשר בו נמצאים חלקים נוספים מתורתו של רבינו שעדיין לא ראו אור ומשם הועתק הפירוש על נוסח הקדיש.

רבינו היה רבו המובהק של רבי יצחק דמן עכו בעל ספר מאירת עינים, אף הוא מחכמי הקבלה המובהקים. בסוף הקדמת ספרי חרדים מובא כדלהלן: "וכתב הרב יצחק דמן עכו מעשה היה ברב רבינו יוסף ג'קטול"א שחלה עד קרוב למיתה וגיס ולא ניס תיר ולא תיר ראה שני אנשים שוקליו עוונותיו וזכויותיו במאזניים שקוליו שוה בשוה מיד נתעורר ונתחזק ושקל התפילין ושם אותם, מיד התחיל להרפא ועלה ממות לחיים, כי הכריע כף הזכות".

ובכתב יד המוזיאון הבריטי הובא קטע נוסף מכתבי יצחק זמן עכו בשם רבו רבי יוסף גיקטיליא:

"כי האיש אשר ידבנו לבו לתקן מידותיו וליישב דרכיו ומעשיו ולרדוף אחר הענוה כתכלית השלמות להיות עלוב ולא עולב שומע חרפתו ואינו משיב, מיד תשרה עליו השכינה ולא יצטרך ללמוד מבשר ודם, כי רוח אלוקים תלמדנו" (הועתק במבוא לשיטת הקדמונים הנ"ל).

מן הראוי לצטט כאן את תשובתו של רבינו יוסף גיקטיליא שהובאה בבית יוסף על טור אורח חיים סי' נו, בנידון עניית אמן יהא שמי' רבא, וזה לשונו: "שאלת מה שכתבו קצת פוסקים בענין קדיש, שאין עונין אלא עד 'עלמיא' ולא עוד, אם האמת אתם וראוי לעשות כך או לא, מפני שיש אנשים אחרים שסומכים 'עלמיא' ליתברך', איזה כת מאילו צודקת.

תשובה. אוי להם, הפתאים אשר עברו ונענשו, ודאי המפרידים 'עלמיא' ליתברך' כאילו הפריד וקיצץ במקום דליכא קיצוץ ואין צריך להפריד ח"ו אלא מדבק 'עלמיא' ליתברך".

פרוש הקדיש דלהלן הועתק מכתב יד והוגה על ידי הגאון רבי שמואל אליעזר שטרן שליט"א מראשי ישיבת חתם סופר דיין ומורה צדק בבני ברק. תשואות חן לו.

פרוש הקדיש לרבי יוסף ג'קטיליא

יתגדל^א ויתקדש שמה רבא, על שם המקרא שנאמר (יחזקאל לח, כג) והתגדלתי והתקדשתי והודעתי לעיני גוים רבים וידעו כי אני ה'.^ב במלחמת גוג ומגוג הכתוב מדבר שאומר שאז יתגדל שמו של הקב"ה כמו שכתוב (עובדיה א, כא) ועלו מושיעים בהר ציון וכתוב בתריה (זכריה יד, ט): ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, כלומר, אלו האותיות הקדיש יצטרפו, ופירושו, כלומר, השם שנחצה לשנים, על השבועה שנשבע להלחם בעמלק שנאמר (שמות יז, טז) כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק ולא נאמר כי אם יה, וכסא לא נאמר כי אם כס, חסר אל"ף, כלומר, נשבע ה' בימינו ובכס שלו שלעולם לא יתמלא שמו כסאו עד שיתנקם מעמלק.^ג

משל למה הדבר דומה,^ד למלך שפדה את בנו מבית האסורים והיה הבן

א. כתב בספר צרור החיים לרכינו חיים מטולידו, הדרך הראשון פ"א ס"ז: "יש בני אדם שאומרים בשעה שמתחיל החזן לומר קדיש: 'זעתה יגדל נא כח ה' וכו'". ושמעתי למורי הרשב"א ששמע להרמב"ן ז"ל שאינו שום ענין, אבל היה נוהג לומר: זכור רחמך ה' וחסדיך וכו', לפי שאמרו בברכות בפ"ק (דף ג.) בשעה שאומרים אמן יהא שמה רבא מברך בבתי כנסיות, מנענע בראשו ואומר: אוי שחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי". והו"ד בברכי יוסף או"ח סי' נו ס"ד.

ב. יעויין היטב בפירוש הקדיש שבספר הפרדס הנ"ל עמ' שכג-שכו סירור המיוחס רבינו שלמה מגרמזא סי' כט, סידור הרוקח הנ"ל ובפרוש התפלות והברכות לר"י ב"ר יקר ובקצרה בשו"ת מהר"ם מינץ סי' פא, וכן עוד קדמונים שפירשו עד"ז.

ג. ראה בסידור הרוקח הנ"ל ובפירוש הרוקח עה"ת, שמות שם וכן ב"סדר קידוש והבדלה" לרבותינו הראשונים סי' כא וכן בברכי רבינו להלן.

ד. כ"ה בארוחת חיים דין קדיש ופירושו סי' י, בסידור הרוקח עמ' נא ובספר להר"ם דיליאן.

הולך אצל אביו ובאמצע הדרך פגע בו לסטים אחד בזבזו והכהו מכת מרדות, כששמע המלך חרה לו עד מות, ואמר לא די לו הצרות שסבל בני בבית האסורין אך לאחר שפדיתיו מצרה בזרועי ובכוחי הגדול בא עליו אותו ליסטים ובזבזו, ואת אנשיו הרג ואת עצמו הכה עד מות, ועמד והשליך חותם מידו ונשבע שלעולם לא יקרא בשמו ולא יכנס במלכותו עד שיתנקם מאותו צורר ולאחר שיתנקם יקרא בשמו ויתמלא כסא כבודו ומלכותו. וכך נשבע המקום של עולם שלא יתמלא שמו וכסא מלכותו עד שיתנקם מאותו רשע מעמלק.

ותפלה היא שאנו מתפללין על אותו השם שיתגדל, שבאותו גידול תלויה גדולתנו כדכתיב (עובדיה א, כא) ועלו מושיעים בהר ציון, ובאותו גידול וחיידוש יתמלא מלכותו, והכין הוא המלה: יתגדל ויתקדש שמייה רבא, כלומר שם י"ה רבא, כי שמו שלם יהיה ויתגדל בו"ה וכיום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, שיתאחדו אלו האותיות שמו של הקב"ה מה שנחצה לשנים בשבועה, וכך יהיה הכסא שלם כמו שכתוב (תהילים ט, ז) האוייב תמו חרבות לנצח וערים נטשת אבד זכרם המה, האוייב תמו חרבות זה עשו שכתוב בו (עמוס א, יא) עברתו שמרה נצח, ערים נטשת אבד זכרם המה, מהו אומר: וה' לעולם ישב, הרי השם שלם, כונן למשפט כסאו, הרי כסאו שלם.

וכשם שאנו מתאווים שיגיע ויבא אותו הזמן שיהיה שמו וכסאו שלם, כן הקב"ה מתאוה לאותו זמן ושישוב השכינה לציון ויהיה שמו וכסאו שלם, כמו שכתוב (תהילים קלב, יג) כי בחר ה' בציון אוה למושב לו, האותיות האלו הם של זה הכתוב: כי יד על כס יה, ובאותו זמן יוחזר העולם ויומשך לרצונו, ויחזור לקדמותו כמו שהיה הכוונה בתחילת הבריאה, מה שלא נמשך עכשיו בעולם הזה לרצונו.

ה. ראה בדברי הרוקח שצויינו לעיל הערה ג, ושם בסדר קידוש והבדלה הנ"ל מוסיף הרוקח דאותיות "הוא" כמניין גו"ג, שאז כשיפול גוג ישב בציון עולם ועד". ובסידור הרוקח נוסף שאותיות אלו הם בנימטריא י"ב "כשיחזור י"ב שבטים יתמלא ויפיל גוג שעולה ל"ב, וכתיב: והוא אסור בויקים".

וראיה הכרחית הוא שהעולם הזה שאנו עומדין בו עכשיו בניהוג זה אינו נמשך לרצונו, כשחלה אדם בסבת נחש כנגד רצונו היה, שהרצון היה שיהיה אדם קיים לנצח ולא ימות לעולם, וכן היתה הכוונה בבריאה שלא יצא הנברא מקו עה"ב עברת... וכיוון שלא נתקיימה מחשבתו של בורא ומחשבת המשטין נתקיימה, על כן בכל פנים בהכרח עתיד העולם הזה בעצמו שיחזור בסופו למה שהיה רצון הבורא יתב' בתחלתו ומפני זה נתקן נוסח זה.

בעלמא דברא כרעותיה, כלומר, שבאותו זמן כשיהיה השם שלם והכסא שלם יהיה העולם נברא כרצונו¹ וישוב לאיתנו ויהיו כל העולם משתדלים לדעת את ה' וההשגה יהיה באחרית הימים גדולה ומעולה יותר מכל הזמנים כולם, ויהיו הלכבות רחבים להכיל ידיעת השם ית' על השלימות כמים לים מכסים כמו שכתוב (יחזקאל לו, כו) והסירותי את לב האבן מבשרכם ורוח חדש אתן בקרבכם וגו' (ואין) [ואז] נגמר רצון הא-ל ית' וזהו: בעלמא דברא כרעותיה.

ומפני שאנו מתפללין בו על אותו זמן נתקן נוסח הקדיש בלשון ארמיל² כדי שלא יכירו בו מלאכי השרת ושלא יבינו, שאם היו מבינים היו (מקראי) [מקנאים] בנו למעלתינו באותו זמן והיו מתפללין על איחור הגאולה.

1. ב"דיוקים בנוסחי התפילה והברכות מהגאון ר"א ז"ל "שנספה למהדרות השו"ע סוף או"ח ח"א כתב ז"ל: "כרעותיה, הכיף דגושה, דקאי על יתגדל ויתקדש ולא על תיבת דברא וראיה מנוסח, על הכל יתגדל וכו' כרצונו וכרצון יראיו וכו', והו"ד בסידור עבודת ישראל ובערוך השולחן סי' נו ס"א. אמנם מדברי רבינו כאן מוכח ומבואר דענין הרצון מתייחס כלפי בריאת העולם, אלא שעיקר הכוונה היא על הבריאה דלעתיד, שאז תהיה הבריאה מתוקנת כרצונו לגמרי. ומדברי שאר הראשונים נמי מוכח דאולי בשטת רבינו ולא כדעת הגר"א הנ"ל, וכבר הרחבתי את היריעה בנידון זה בקובץ בית אהרון וישראל [גיליון מז].

2. ועיין היטב בספר הפרדס לרש"י הנ"ל ומ"ש עליו בתוס' ברכות דף ג. וראה עוד בשבלי הלקט סי' ט ובאדח"ח הנ"ל אות א ובסידור הרוקח עמ' רנב וכן בסידור הראב"ן והמיוחס לר"ש מגרמייזא ובפירוש התפלות לר"י ב"ר יקר ושאר הקדמונים. ועיין היטב בדברי הוזה"ק שהובאו בב"י או"ח סי' נו.

ואנו עונין גם כן בלשון ארמי שלא יבינו מלאכי השרת ויתקנאו בנו ואחר כך אנו חוזרין ומשבחין בלשון הקודש שבעה תשבחות כנגד שבעה רקיעין.^ח

פ"א יתגדל ויתקדש שמיא רבא הפוך רב"א ויהיה בר"א, כמו שכתוב (ישעיה כו, כד) ביה צור עולמים, כלומר באותו שם י"ה ה' צור עולמים, וזהו שאנו מתפללין לפני הקל ית' שיתקדש שמו ויתגדל מלכותו בכח זה השם שצר בו העולם ויחזור העולם לקדמותו ויברא לרצונו ותתגלה לעולם לעולמי עולמיא, אמן כן יהי רצון שיגלה שמו הקדוש ויברר לנו קץ הגאולה ויהיה העולם שלם לעולם עד לאין קץ ולא יחזור העולם בניהוג זה שאנו בו עכשיו, כי כולם ידעו את ה' למקטנם ועד גדולם (ירמיה לא, לג) וזהו לעולם ולעולמי עולמיא.

ענין אחר דרך קבלה

אמן יהא שמיה רבא מבורך וכו' יתברך וישתבח ויתפאר ויתרום ויתנשא ויתהדר ויתעלה ויתהלל, עד האמורות בעולם.^ט אמנם במקומות רבים אמרו חז"ל דברה תורה בלשון בני אדם, ואעפ"כ שנוכל להתיישב ענין סוד מלת נחמות' בזה הלשון סוד גדול יש בו, וכבר ידוע לכל משכיל עיקר הנחמה בין בני אדם בדברים רבים כמו שנפטר לאב הבן וצריך לנחמו, גם כן כשנשרפה בית פלוני או שגזלוהו ודברים הדומים לאלו שנופל בהם נחמה,

ח. באר"ח שם כתב: "יתברך וישתבח, ויש בו ח' מיני קילוסין, ז' כנגד ז' רקיעים והשמיני כנגד הרקיע שעל ראשי החיות".

ט. כלומר, דאמרינן בעלמא, ועיין בחידושי הגהות בטור או"ח שם אות ג'.

י. בשבלי הלקט סי' ה הביא כמה פירושים בענין הנחמה המוזכרת בקדיש, ועיין במחזור ויטרי סי' פז ועוד. ובטור כתב "וחקנו לומר ונחמתא משום שהקב"ה מתאים על גלותינו ע"כ אנו מתפללין שיתנחם בקרוב וימהר לגאלינו ועל כך נהגו לומר: "זכור רחמין וחסדיך" כשמחליל השליח ציבור קדיש, על שם מדת הרחמים שזוכר באותה שעה, ואומר גם פסוק: ועתה יגדל נא

י"א. חז"ל אמרו שיש להגדיל את השם הזה

ואע"פ שרבים אמרו כי נחמה אינו אלא על ענין אבילות, בכל ענין בעולם נחמה נופל על דברים רבים.

והב"ה ית' שמו כביכול מתעצב על חרבן ביתו ועל חסרון ידיעת שמו הגדול כי כשהיה בית המקדש קיים ישראל היו יודעין עיקר ידיעת שמו ית' ומהות שכלו והיו יודעין כל ברכה וברכה במקומה מה היא רומזת, ועתה שבעוונותינו חרבה בית מקדשינו ואין לנו לא נביא ולא חוזה ולא אורים ותומים בטלה הידיעה מישראל ואינם יודעים עיקר הברכות והתפלות מה הם רומזות וזה שא(י)נו מקדישים ומתגדלים שמו בכל יום ויום ואנו מזכירין נחמה בענין הקדיש הוא סוד מופלא כמו שאמרנו, כי כמו שאנו בגלות כך השכינה בגלות.

ואמנם כשאדם מתפלל והוא יודע עיקר תפלתו הקב"ה עומד שמח ומשפיע על המתפלל שפע וברכה דרך הצינורות. וכשהיה בית המקדש קיים והיו יודעין עיקר התפלות והברכות וסוד שמו היה יורד השפע והברכה לישראל מבית המקדש של מעלה, כי כן אמרו חז"ל (ירושלמי ברכות פ"ד הל"ה) בית המקדש של מטה מכון כנגד בית המקדש של מעלה והוא סוד ספירת מלכות שהיא סוד השלטונות שהיא סוד השכינה והוא סוד חכמה אחרונה שהיא עיקר השם הנקרא אדני".

כי השם סודו כמו שפירשו מפרשי הסודות הוא סוד שלימות היחוד והיא אבן ישראל המושכת להם כל מיני מעדנים וטובה והצלחה וגדולה והיא הדבר(?) עם ישראל כאמרו (שמות כה, ח) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, ולמעלה ממנה לסוף שמונה הספירות יש אבן אחת יקרה מפנינים והיא המקפת והסובבת על שבע הספירות שלמטה ממנה ולפי' נקרא סוחרת מלשון הקפת סביב, כי לשון סביב תרגום שלו סחור סחור, ולפי שהאבן שהיא הספירה השמינית יושבת למעלה והיא "סובבת ומקפת על הכל נקרא סוחרת", והאבן התחתונה שאמרנו שהיא שכינה ונקראת מלכו"ת השוכנת עם

ישראל תמיד נקראת ד"ר וסוחר"ת, העליונה סוחר"ת לפי שהיא מקפת ומסובבת על הכל והתחתונה ד"ר לפי שהיא דרה עם ישראל.

ועל סוד זה היו ענין אבני האפוד אבני זכרון לבני ישראל וזהו סוד ולקחת את שתי אבני שוהם ואלו השתי אבנים נקראות צדק, האבן הנקראת סוחר"ת צדק עליון, והאבן הנקראת ד"ר צדק התחתון, ועליהם אמרה תורה (דברים ט"ז כ) צדק צדק תרדוף, כלומר, הוי רודף צדק תחתון שהיא סוד שכינה כדי שתזכה לצדק עליון שהיא סוד חיי העולם הבא, והסוד רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד. ואלו השתי מדות נקראות כמו כן י-ה-ו-ה אל-הים, והשם המיוחד הוא העליון.

ותדע כי בעת שהאדם מזכיר השם המיוחד נושא על פיו כל שמות הקודש, וכאלו סובל על לשונו השם המיוחד וכל שמותיו הקדושים והעולם ומילואו, וכשתדע זה תבין כי לא ינקה ה' את אשר ישא (את שמו) לשוא, כי האיך בריה שפלה ונקלה תהיה נושאת על לשונה השם המיוחד ית', שכל צבאות מעלה ומטה נשואים בו וכל שכן לעשות גרזן לחתוך בו, אבל כשהוא מזכיר את השם ית' ראוי לו לשבחו ולרוממו כאמור (דברים לב, ג) כי שם ה' אקרא הבו גדול לאלוקינו. כי תדע כי בשעה שהאדם מזכיר שם ה' ית' ומניע אותיותיו בתנועת הלשון אזי הוא מרעיש את העולמות למעלה ומתקוממים כל צבאות מלאכי מעלה ושואלים אלו לאלו ואומרים: למה העולם מרעיש ואומרים לפי שפלוגי הרשע הזכיר את השם המפורש ומניע אותו בשפתיו, וכפי התנועה שהניע אותו כך מתנועעים כל השמות והכנויים התלויים עליו, ולפי' יתרעשו שמים וארץ ואז אומרים מי הוא הרשע שהרעיש העולם והזכיר את השם הגדול לריק, הלא הוא זה שעבר עבירה פלוגית ביום פלוגי וחטא כך וכך ביום פלוגי ואז הוא סיבה להזכיר כל עוונותיו, כי כשתדקק בשכלך כמו שתראה אילן כשאתה מניע את הגוף האמצעי שלו יתרעשו כל הענפים וכל העלים אשר באילן, כך כשאדם מזכיר שם המיוחד ית' יתרעשו כל צבאות מעלה ומטה שכולם תלויים עליו. וכל זה שלא במקדש, אבל כהן גדול מזכירו בבית

המקדש ואז היו השם המיוחד העליון וכל צבאות עולם שמחים ומקבלים לפי שהיה מסדר הצינורות ומריק ברכה לכל העולם. ועל (כך) אנו אומרים בכל יום בקדיש שהשכינה כביכול מתעצבת על כל מה שאמרנו.

ותמצא שמונה מיני שבח^א זה אחר זה בקדיש, בלא פירוד, והם: יתברך וישתבח וכו', וכל (זה) מתפשט עד שאין קץ ותכלית לרוממותו, ואם תבין הפסוק שאמר במגילת אסתר (א, י) חור כרפס, תבין עיקרים גדולים, כי החי"ת הגדולה כנגד שמונה דברים יקרים כלולות בו והם: חור, כרפס, ותכלת, וארגמן, ובהט, ושש, ודר וסוחרת. וכשהיה בית המקדש קיים הכהן היה מלוכש בשמונה בגדים ואומר שמונה מיני זמר והכל ענין נסתר, וזהו סוד מה שאמרנו למעלה ודר וסוחר"ת.

אמנם בספר הפרדס לרש"י (ערנרייך), עמ' שכג, איתא: "כשהחזן מתחיל בקדיש הצבור מלחשין בשפתיים: יגדל נא כח ה', וסמוך לענית 'יהא שמיה רבא' מלחשין: זכור רחמיך ה' וחסדיך כי מעולם המה, ומיד עונין בקול גדול: 'יהא שמיה רבא וכו' ". ובארחות חיים להרא"ה מלוניל, דין קדיש ופירושו אות ב', כתב: "נהגו לומר הצבור בלחש, כשפותח החזן יתגדל, פסוקים דגדולה, כגון ועתה יגדל נא כח ה', גדול ה' ומהולל מאד".

ועיין טור או"ח סי' נו והובא להלן אות ט', ויעויין בסידור הרוקח סי' לט: "כשיאמר 'יתגדל' יתן עינו בארון הקודש שהשכינה שרויה בו".

והיינו דאף "יתברך" מן המנין. ולדעת רבינו אפשר דאינו מן המנין משום דס"ל דמפסיקין אחריו בעניית אמן וכדאיתא בסידור רב עמרם גאון. וכן הוא באמת בטור או"ח סי' נו שכתב: "ויתקלס" יש נוהגין שלא לאמרו ונתנין טעם לדבריהם שחייב אדם לומר שבעה דברים בשבחו של הקב"ה כנגד שבעה רקיעים, וכיון שאמר יתברך ואלו הששה הרי שבעה, והאומרים "יתקלס" נותנים טעם לדבריהם כיון שהפסיק באמן דיתברך צריך שתהא

יא. ראה לעיל בדברינו בהערה ח' בארוכה.

שבעה אחר האמן, ונהגו עתה לומר ויתהלל במקום ויתקלס". (וראה בסידור רב סעדיה גאון שבנוסח הקדיש שלו יש רק ששה שבחות וחסר "ויתהדר", אמנם בחלק מכתבי היד הוא נמצא).

אמנם תמוה ביותר, דהא רבינו כתב להלן בפירושו ע"ד קבלה: "ותמצא שמנה מיני שבח זה אחר זה בקדיש, בלא פירוד, והם: יתברך וישתבח וכו'". ובשבלי הלקט כתב דיש בקדיש עשרה לשונות של שבח, וכולל שם שני שבחות דיתגדל ויתקדש, כנגד עשרה מאמרות שנברא בהם העולם, וכשם שהיה הפסק בין שתי דברות הראשונות שנאמרו מפי הגבורה לשמונה דברות האחרונות שנאמרו מפי משה, כך הפסוקים בקדיש בין ב' שבחות הראשונות לשמונה האחרונות. והובא בב"י ובפרישה שם סקי"א, עייש"ה. ובשו"ת הראב"ן סי' יד נתן טעם מדוע יש בקדיש ט"ו שבחות כנגד ט"ו שיר המעלות, עיי"ש.

מבוא

להלן שער קונטרס "תשובת הנפש" והוא תיקון על הפסד של עניית אמן אחת. הקונטרס נכתב לפני כשלוש מאות שנה, זהות המחבר לא ידועה מאחר והמחבר העלים את שמו וחתם שמו תשובת נפש בן דוד מק"ק וואגיילב.

המחבר כתב הקונטרס לעלוי נשמת אביו גיסו ומשפחותיהם שפסרו נפשם על קידוש ה', וזה לשון המחבר אבי קידש השם בתפילין, אחותי חיה עם בעלה רבי משה הם וכל משפחותיהם שחטו את עצמם חיי נפשות זה את זה כי רצו הריקים לאונסם לעבודה זרה חלילה, השם יזכרם לטובה אמן. עד כאן לשונו.

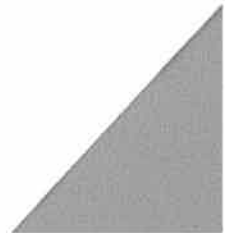
מקונטרס זה נשאר עותק יחיד בעולם באוניברסיטת אוקספורד, וגם עותק זה לא נשתייר בשלמותו, חלקים מן הקונטרס נקרעו ואבדו בצוק העיתים, וחבל על דאבדו.

וכיוון דאין תועלת התיקון אלא אם כן תעשה על דרך השלמות, נמנענו מלהביא את החלקים שנשתיירו, ולא הבאנום הנה אלא למען יראה הרואה עד היכן מגיע חומר היסוד הדעת מאמן. עד שאפילו על אמן אחד שלא ענה או הסיח דעתו ממנה ראוי לו לעשות תשובת נפש ותיקון אמן, כפי אשר ערך החכם הג"ל פהעיר וואגיילב כאשר עינכם תחזנה מישרים.

ועיין בכתר ראש לרבי חיים מוולאזין אלה"ה אות כ"ה. שאמר הגר"ח דעל אמן בלא כוונה לא מצאתי לו תשובה, ובאזהר תרומה עמי קסו. הביא מעשה נורא באחד מן התנאים שהוכרח לירד ולהתגלגל לזה העולם מחמת שפתייה אחת ענה אמן שלא בכוונה, ותקנתו היתה ע"י שקפץ מראש ה

אמן, ואס על עניית אמן שלא בכוונה כד, כל שכן כשהסיח דעת ולא ענה אמן כלל.

ומטיו ביה מדרשא בשם חד מחכמי העבודה דתקנת נפשו של מי שהסיח דעתו פעם אחת מעניית אמן. שיקבע תלמודו בספרים העוסקים בחשיבות עניית אמן ואמן יהא שמיה רבא, ורפא לו.

השבת נפש
 פתחו לי שערי צדק ופתחו לי את שער
השבת פתחו לי שערי צדק ופתחו לי את שער
 עלותא שלא עושה אמן אמר
 עשועי מן המכר על אזה פני החלל והבנה פני
 אלה המלה וחזן בנות המכרת פאטיא סניד התנהג
 בן שלא ענה **אמן יהי שמיה רבאנו** ער יתבד
 ער ואמר כמו שתמצא בספר חי העושים שהם פתח
 צדק השבת גולה לשון חומר צד וילך דף קל ח' ו' ז' ו' ל' ע'
 על פי עונה **אמן** אם איט בכון (טב ליה בלא עברה
 יד פה סאך רשמע ברפה סחבדו דמכרד ולא סתכוון באמן על שיעון
 בודי יקל' וסאי עונשה כה נפק סלכא סחוק עלו כרוו וסאי
 יודי כל היתחים לפי פלוני ברה פלתי ולא יעול לא יבנו
 בקרו אותו כמט שחיא לא פתח **באמן** (וי ליחו לנשמתה
 ויודין אודנו לתו בתים הנקרא **אברוק שאול** (אמר
לפית) ועם נאמר בר שיתו לעולם כי אין לנשמתה
 לח עור פם חנא לחזוא **ביתים** סחידו לתו וי
 בזן לומר **אמן** ולי' השען כד אמר

וילך יורד שאול לא ילך
 וכן להיטך שבר ש
 ועתה בריתך גדול אדונינו ורב **כח** ועתה יגדל נא **כח**
 כוונה ברשת ויצא דף פ"ח ע שנ ובכח **כח** מעשיו הגיד לנפ
בכח (וביד **כח** ובכוח)

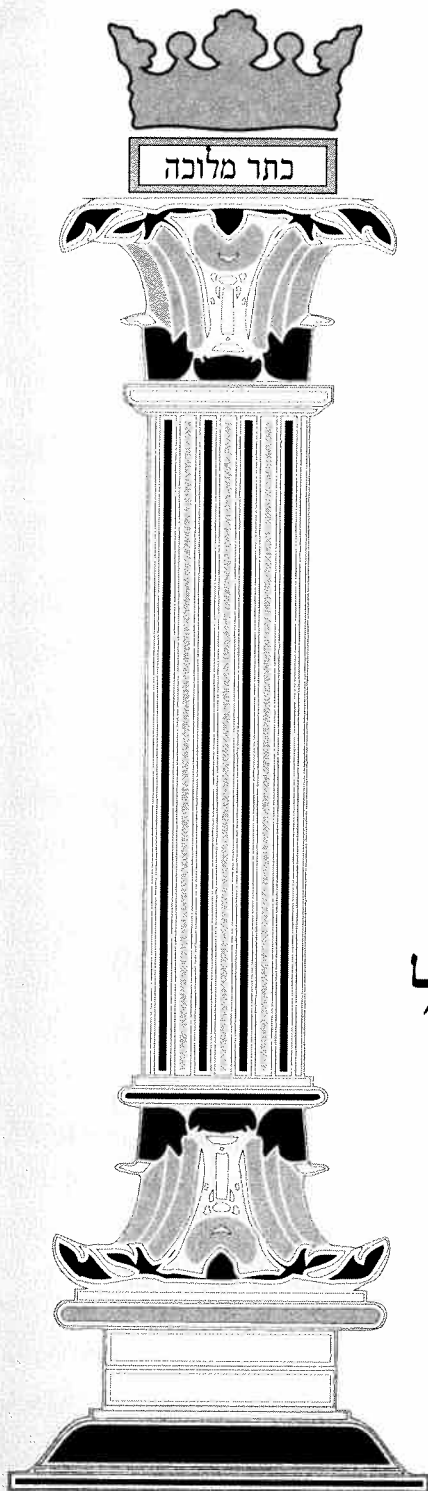
על פי גזירת הטאור הגדול חתריף האגיד החסוד דקדילח קרית
 אלקי מהורד צני נרו לא נתן לירשורת לחרפים כותת אמיהי שפח
 א-מפנה לשבח הגני כמות לציון איחור פקוסן שבקל יוצא כוונתם
 תל לעולות **אמץ בכל מה** כוונתם שני פעמים יד-ניסטר
 חסא כוונת בנהסדףק ב ע"ה הורף קד ע הנגודף קד
 חסא כוונת פ"ק הידים פנטן ברפז וכירד **כח**

כי כל אלו הפסקים הם שני פעמים יד אורחות ובכ"ה
 חסא פניו ועתה יגדל נא **כח**

ויניח **כח** ויניח **כח** ויניח **כח**
 יד על כסיד מלחמה ל
 יורד בעמלק סדר דר

חסא כוונת בנצלה עמקוריה בשסרכי יודא חסיד
 פ"ה יזאופן קים שחילוכא חסבת א"כ פסקים
 ויניח **כח** ויניח **כח** ויניח **כח**

מאמרי חז"ל

תוכן הענינים

קורעין גזר דינו.....	נה
מוחלין לו.....	נה
פותחין לו שערי גן עדן.....	נה
מבטלים גזרות קשות.....	נו
נעשה בן עולם הבא.....	נו
חשוב ונכבד לפני הקב"ה.....	נו
זוכה לאומרה לעוה"ב.....	נו
צרות והסתר פנים.....	נו
עמי הארץ דיים בעניית אמן.....	נח
גדול מהמברך.....	נח
שכר האמן והאישי"ר.....	נט
האומרו ואין מכוון בו מקולל.....	ס
מביא שפע ברכה.....	ס
נפתחים לפניו השערים.....	סא
המסית דעת מאמן יורד לשאול תחתית... סב	סב
זוכה בגן עדן לעדן שאינו נפסק.....	סב
חשיבותו בגן עדן.....	סג
המקצר באמן יתקצרו חייו.....	סד
קורעין גזר דינו של שבעים שנה.....	סד
באישי"ר כלולים סודות התורה מצותיה... סה	סה
באמן כלולים שמותיו יתברך.....	סה
הרשעים ניצולים מעונשי גהינום.....	סה
מכניע היצר הרע והסטרא אחרא.....	סו
הצלה מצרות יסורים ופורענויות.....	סז
על זה עומד העולם.....	סז
עניית אמן בגהינם.....	סח
מרדכי מלמד את אסתר לענות אמן.....	סח
עליית הנשמה מעניית האישי"ר.....	סט
יעקב תיקן אישי"ר.....	סט
עולה מדרגה לדרגה.....	עב
הקב"ה חפץ באישי"ר.....	ע
הגאולה תלויה באישי"ר.....	עא
ע"י אישי"ר מנצחים.....	עא
אישי"ר גדול ממעשה מרכבה.....	עב
אישי"ר המלכת הקב"ה.....	עב
האישי"ר כתר בראש האדון.....	עב
הקב"ה מתחרט על גלות ישראל.....	עג
שכר עניית אמן.....	עג
ע"י אישי"ר הקב"ה מוחל כל עוונותינו.... עד	עד
ע"י האישי"ר הקב"ה מתעלה בעולמו..... עד	עד
תפילתו אינה מתקבלת.....	עה
ע"י עניית אמן הקב"ה שומע בקשתינו.... עה	עה
האמן קיום הברכה.....	עה
האמן עטרת הברכה.....	עו
מי שאינו עונה אמן מבזה הקב"ה.....	עו
החורבן מחמת סרובים לענות אמן.....	עו
העונה אישי"ר בחלום.....	עז
האישי"ר עז לאלוקים.....	עז
ועתה קחו מוסר.....	עז
האמן נתינה גדלה לקב"ה.....	עח
ע"י אמן ואישי"ר זוכה לפרנסה ועשירות... עח	עח
כשאינו אומר אישי"ר הקב"ה כועס.....	עט
עניית האמן משלימה הברכה.....	עט
לא תהא ברכת הדיוט (אמן) קלה בעניך.. פ	פ
כשאינו עונה הקב"ה בעצמו מענישו.....	פ
חמירתא סכנתא מאסורא.....	פא
מתקן שיעור קומתו.....	פא
מאריכין לו ימיו ושנותיו.....	פב
אישי"ר שיר השירים.....	פב

שח הגאון הצדיק רבי אריה פינקל שליט"א מראשי ישיבת מיר.

העונה אמן יהא שמייה רבא מוחלין לו על כל עוונותיו. וכי מה כחה של עיניה זו שמוחלין לו כל עוונותיו. ולא עוד אלא שכתב החרדים דכבר מבושר שנמחלו לו כל עוונותיו. היתכן שבאמירה בעלמא ימחלו כל עוונותיו.

אלא שבאומרו איש"ר הרי הוא מתבטל באהבה להקב"ה. ומבקש ומתפלל שיהא שמו הגדול רם ונישא ומבורך, ראוי הוא איפה שימחלו כל עוונותיו.

וכן דוד אומר "כגמול עלי נפשי כגמול עלי אמו", "כגמול" זהו ההתבטלות הגדולה ביותר, גדולה מאנכי תולעת ולא איש, שמביא בעקבותיה את "העלי אמו" שהיא הגדולה שבהטבות, עד שאפילו הקנוח והסרת הצואה הופכות באהבת אם לאהבה אין קץ.

כך העונה איש"ר ומתבטל באהבה להקב"ה "כגמול", משיב הקב"ה כנגדו באהבה "עלי אמו", וכבר מבושר שנמחלו כל עוונותיו.

... ותזכירו אותי במסיבת העדה בשמחתכם לברכני,

כי יקר אצלי להתברך מפי הצבור העונה אמן.

(שו"ת רבי עקיבא איגר סט"ו)

מאמרי חז"ל

קורעין גזר דינו

אמר רבי יהושע בן לוי כל העונה "אמן יהא שמיה רבא מבורך" בכל כחו (בכל כוונתו - רש"י) קורעין לו גזר דינו. שנאמר בפרע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה'. מאי טעמא (קורעין גזר דינו דכמינ) בפרוע פרעות (נטול פורעניות כגון פרוע דממורגמן בטל - רש"י) משום דברכו ה'.

(שבת קי"ט, ב')

מוחלין לו

רב חייא בר אבא אמר רב יוחנן. כל העונה "אמן יהא שמיה רבא מבורך" בכל כוחו אפילו יש בו שמץ של עבודה זרה מוחלין לו. כתיב הכא בפרוע פרעות וכתיב התם כי פרוע הוא.

(שבת קי"ט, ב')

פותחין לו שערי גן עדן

אמר ריש לקיש כל העונה "אמן" בכל כוחו פותחין לו שערי גן עדן שנאמר פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים, אל תקרי שומר אמונים

אלא שאומרים אמן. מאי אמן? אל מלך נאמן.

(שבת קי"ט, ב')

מבטלים גזרות קשות

כל העונה "אמן יהא שמיה רבא" בכל כוחו פירוש בכל כונתו וכן פירש רש"י. ור"י אומר דיש בפסיקתא במעשה דרב ישמעאל בן אלישע דקאמר התם כשישראל נכנסים לבתי כנסיות ואומרים יהא שמיה רבא מבורך בקול רם מבטלים גזירות קשות.

(תוס', שבת קי"ט)

נעשה בן עולם הבא

אתמר קטן מאמתי בא לעולם הבא. תנא משום רבי מאיר משעה שיאמר אמן שנאמר פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים אל תקרי שומר אמונים אלא שאומר אמן. מאי אמן אמר רבי חנינא אל מלך נאמן (שמאמין עליי הקב"ה - רש"י).

(סנהדרין ק"י)

וכתב הרמ"א וז"ל וילמד בניו הקטנים שיענו אמן כי מיד שהתינוק עונה אמן יש לו חלק לעולם הבא עכ"ל.

(רמ"א סקב"ד, ז')

ובמשנה ברורה כתב וצריך שיחנכם שיעמדו באימה ויראה, והקטנים ביותר הרצים ושבים בבית הכנסת בשחוק מוטב שלא להביאם דהרגל נעשה טבע עכ"ל.

(משנה ברורה סק"כ)

חשוב ונכבד לפני הקב"ה

אין גדול לפני הקדוש ברוך הוא יותר מאמן שישראל עונין.

(דברים רבה ז, א)

זוכה לאומרה לעוה"ב

אמר רבי יודן. כל מי שעונה אמן בעולם הזה זוכה לענות אמן לעתיד לבוא.

(דברים רבה ז, א)

כשאינו עונה אמן גורם צרות

זכור זמן אשר נעשה ונשמע השיבו, ועתה ענות אמן לא אבר.

(קינוח לט' באב, וע"ע א"א סקכ"ד משכ' בזה)

וירא ה' וינאץ מכעס בניו ובנותיו ויאמר אסתירה פני מהם אראה מה אחריתם כי דור תהפוכות המה בנים לא אמן במ.

(דברים לב, יט)

אמר רב דוסתאי בן יהודה אל תקרא לא אמן במ אלא לא אמן במ, שלא היו רוצים לענות אמן אחר הנביאים בשעה שמברכים אותם.

(פסיקתא סש"כ)

כי דור תהפוכות הם בנים לא אמן במ, אמן כתיב בשעה שהנביאים מברכין אותם לא פתח אחד מהם לומר אמן, עד שאמרו ירמיה שנאמר ואען ואמר אמן ה'.

(פתיחתא דרות רבא ד')

ואתא רב דוסתאי לאשמועינן שהקב"ה תלה כל הניאוף וההסתר פנים עבור ההתרשלות שלא הרגילו בניהם מקטנותם לענות אמן.

(מנח"א עמ)

עמי הארץ דיים בעניית אמן

עמי הארץ שאינן יודעין לא לקרות ולא לשנות ולא לדרוש והם נכנסים לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונין אמן אפילו אין בידן אלא שכר אמן זה דיים.

(אגדות בראשית ע"ט)

רשעים אשר חטאו מחמת תוקף יצרם, יש להם תקוה באחרית הימים על ידי עניית אמן ששיגו מעלות הגן עדן.

(ראשון לציון)

גדול מהמברך

תניא רבי יוסי אומר גדול העונה אמן יותר מן המברך. אמר לו רב נהוראי השמים כן הוא. תדע שהרי גולירין (משרמס של אנשי מלחמה - ערוך) יורדין ומתגרין במלחמה וגיבורין יורדין ומנצחין.

(ברכות נג')

תדע שהוא כך, שהרי גולירין יורדין, כלומר חלשים מתגרין במלחמה תחילה ואחר כך גבורים באין ונוצחים אף כאן העונה אמן בא לאחר המברך ומנצח לומר שהעונה אמן משובח מן המברך.

(רש"י נזיר ס"ו)

וביאור הענין, כי המברך מעיד בברכתו שהקב"ה הוא מקור הברכה, והעונה אמן הוא מקיים השטר והוא העיקר שאין קיום העדות בעד אחד אלא בעד שני שהעדות נגמר על ידו, והעונה אמן הוא העד השני, וצריך הוא שיצטרף עם העד הראשון שהוא המברך כי עמו העדות קיים.

(כח"י בשלח)

שכר האמן ואיש"ר שנאמר בגיהנם

אל תקרי שומר אמונים אלא שאומרים אמן שבשביל אמן אחד שעונים רשעים מתוך גהנם ניצולין מתוכו כיצד עתיד הקב"ה להיות יושב בגן עדן ודורש וכל הצדיקים יושבים לפניו וכל פמליא של מעלה עומדים על רגליהם וחמה ומזלות מימינו של הקב"ה ולבנה וכוכבים משמאלו והקב"ה יושב ודורש תורה חדשה שעתידי ליתן ע"י משיח וכיון שמסיים ההגדה עומד זרובבל בן שאלתיאל על רגליו ואומר יתגדל ויתקדש וקולו הולך מסוף העולם ועד סופו וכל באי עולם כולם עונים אמן.

ואף ישראל וצדיקי עובדי אלילים שנשתיירו בגיהנם עונים ואומרים אמן מתוך גהנם ומתרעש העולם עד שנשמע קול צעקתם לפני הקב"ה והוא שואל מה קול הרעש ששמעתי ומשיבים מלאכי השרת ואומרים לפניו רבש"ע אלו רשעי ישראל וצדיקי עובדי אלילים שנשתיירו בגיהנם שעונים אמן ומצדיקים עליהם את הדין, מיד מתגלגלים רחמיו של הקב"ה עליהם ביותר ואומר מה אעשה להם יותר על דין זה כבר יצר הרע גרם להם.

באותה שעה נוטל הקב"ה מפתח של גיהנם בידו ונותן להם למיכאל ולגבריאל בפני כל הצדיקים ואומר להם לכו ופתחו שערי גיהנם והעלו אותם, מיד הולכים עם המפתחות ופותחים שמונה אלף שערי גיהנם וכל גיהנם וגיהנם שלוש מאות פרסה אורכו ושלוש מאות רוחבו ועוביו אלף פרסה ועומקו מאה פרסה וכל רשע ורשע שנופל לתוכו שוב אינו יכול לעלות, מה עושין מיכאל וגבריאל באותה שעה תופסין ביד כל אחד ואחד מהם ומעלים אותם כאדם שהוא מקים את חבירו ומעלהו בחבל מתוך הבור, שנאמר ויעלני מבור שאון, ועומדים עליהם באותה שעה ורוחצין וסכיין אותן ומרפאין אותם ממכות של גהינום ומלבישים אותם בבגדים נאים ומביאים אותם לפני הקב"ה ולפני כל הצדיקים כשהם מכוהנים ומכובדים שנאמר כהניך ילבשו צדק וחסידך ירננו, כהניך אלו צדיקי אומות העולם שהם כהנים להקב"ה בעולם הזה כגון אנטונינוס וחבריו. וחסידך אלו רשעי ישראל שנקראו חסידים

שנאמר אספו לי חסידי, וכשנכנסין לפתח גן עדן נכנסין מיכאל וגבריאל ונמלכים בהקב"ה, משיב הקב"ה הניחו להם שיכנסו ויראו את כבודי, וכיוון שנכנסו נופלים על פניהם ומשתחווים לפניו ומברכים ומשבחין שמו של הקב"ה, מיד צדיקים גמורים וישרים שהם יושבים לפני הקב"ה נותנים הודאות ורוממות להקב"ה שנאמר אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך ואומר וירוממוהו בקהל עם ובמושב זקנים יהללוהו.

(ילקוט שמעוני ישעיה תכ"ט)

האומרו ואין מכוון בו מקולל

אמר רבי יהודה. ובוזי יקלו (שמואל ב, ג) מאן דלא ידע לאוקיר למאריה ולא אתכוון באמן, דתנינן גדול העונה אמן יותר מן המברך.

(זוהר ח"ג, רפ"ה)

כלומר: מי שלא מכבד את בורא עולם ולא מכוון באמירת אמן הרי הוא מבזה ה', והרי הוא בכלל ובוזי יקלו.

מביא שפע ברכה

אמן משיך ברכאן ממבועא למלכא וממלכא למטרוניתא וכו' ומתמן נגידין ונפקין ברכאן לעלאי ותתאי ומתפשטי בכולא, וקלא נפיק אשתקיו משקיותא דברכין דאפיק פלניא עבדא דמלכא קדישא.

(זוהר ח"ג, רפה.)

כלומר: עניית אמן גורמת הורדת השפע ממקור השפע, ומשם נמשכות ברכות לעליונים ותחתונים ומתפשטים בכל, וקול יוצא ומכריז התברכו

משפע הברכה שהוציא פלוני עבד המלך הקב"ה.

נפתחים לפניו השערים

כד לתתא משמרין לאתבא אמן לכוונא לבייהו כמה דאצטריך כמה פתיחן דברכא פתיחן ליה לעילא כמה טבאן משתכחין בכלהו עלמין כמה חדרו בכלא מאי אגר להו לישראל דגרמין האי אגר להו בעלמא דין ובעלמא דאתי. בעלמא דין בשעתא דעאקין להו (לישראל) ומצלן צלותא קמי מאריהון קלא מכרזא בכלהו עלמין פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים אל תקרי אמונים אלא אמנים. פתחו שערים כמה דישראל פתחין להו תרעין דברכאן כך השתא פתחו שערים ותתקבל צלותיהן מאינון דעאקין להו. האי בעלמא דין. בעלמא דאתי מאי אגרייהו דכד יפוק ב"צ מהאי עלמא דהוה שומר לאתבא אמן. וכו' מכרזי קמיה פתחו שערים קמיה כמה דאיהו פתח תרעין כל יומא כד הוה שומר אמונים.

(זוהר ח"ג, רפה.).

כלומר: כאשר ישראל עונים אמן ומכוונים לבם כמו שצריך, כמה פתחים של ברכה נפתחים למעלה, וכמה טובה נמצאת בכל העולמות, וכמה חדרוה ושמחה יש בכל. ומה שכרם של ישראל שגורמים כל זאת: שכרם בעולם הזה שבשעה שמצרים לישראל והם עומדים בתפילה, בת קול יוצאת ומכרזת "פתחו שערים ותתקבל תפלתם מאלו שרודפים ומצרים להם".

כי כמו שישראל פותחים שערי ברכה כך יפתחו השערים ויתקבל תפלתם מהמצרים להם. ושכרם לעולם הבא שכאשר יסתלק מהעולם הזה אדם שמקפיד לענות אמן יכריזו לפניו "פתחו השערים לפני מי שפתח השערים בכל יום".

המסיח דעת מאמן יורד לשאול תחתית, ולא עולה משם לעולם

תאנא חייבי דגהינם כלהו סלקי במדורין ידיען וכמה פתחין אית ליה לגהינם וכלהו פתחין לקבל פתחין דגן עדן. וכו' ותאנא מאן דנחית לאבדין דאקרי תחתית לא סליק לעלמין, וההיא אקרי גבר דאשתצי ואתאביד מכלהו עלמין. ותאנא לההוא אתר נחתין להנהו גברי דמבזי לאתבא אמן, ועל אמן סגיין דאתאבידו מניה דלא חשיב להו דיינין ליה בגהינם ונחתין ליה בההוא מדורא תתאה דלית בה פתחא ואתאביד ולא סליק מיניה לעלמין. ועל דא כתיב כלה ענן וילך כן יורד שאול לא יעלה.

החייבים בגהינם נכנסים למדורים ידועים. ופתחים רבים יש לגהינם כנגד הפתחים שיש לגן עדן. ותנא מי שיורד לאבדון הוא המדור שנקרא תחתית לא יעלה משם לעולם, והוא נקרא אדם שנדחה מכל העולמות, ולאותו מדור יורדים אלו שמבזים לענות אמן. ועל אמנים רבים שנאבדו מהם שלא חשובים בעניהם דנים אותם בגיהנם ומניחים אותם במדור התחתון שאין בו פתח. ונאבד "ולא עולה משם לעולם", ועל זה נאמר כלה ענן וילך כן יורד שאול לא יעלה.

(זוהר ח"ג רפה)

זוכה בגן עדן לעדון שאינו נפסק

אמר רבי יוסי מאי דכתיב כי שנים רעות עשה עמי אותי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בארות וגו'. אותי עזבו מקור מים חיים דא הוא דלא בעי לקדשא שמא דקב"ה באמן. מאי עונשיה. כתיב לחצוב להם בארות בארות נשכרים דנחתין לגהינם דרגא בתר דרגא עד דנחתין לאבדון דאקרו תחתית. ואי איהו קדיש שמא דקב"ה לכוונא באמן כדקא יאות סליק דרגא בתר דרגא

לאתעדנא מההוא עלמא דאתי דנגיד תדיר ולא פסיק הה"ד אמונים נוצר ה' ומשלם על יתר עושה גאווה.

(זוהר ח"ג, רפו.)

אמר רבי יוסי מה פרוש הפסוק כי שנים רעות עשה עמי אותי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בארות וגו' אותי עזבו מקור מים חיים הם אלו שאינם חפצים לקדש שמו של הקב"ה באמן. ועונשם כדכתיב לחצוב להם בארות בארות נשברים. שיוורדים לגהינם מדרגה אחר מדרגה עד שיוורדין לאכדון המדור שנקרא תחתית. אולם אם הם מקדשים את שמו של הקב"ה ומכונים באמן כפי הראוי הם עולים דרגה אחר דרגה להתעדן מהעולם הבא עידון שנמשך ולא נפסק כמו שכתוב אמונים נוצר ה' ומשלם על יתר עושה גאווה.

חשיבותו בגן עדן

שבעה היכלין מדורין אינן וכו'. היכלא תנינא וכו' והאי פתחא איהי סמיך לגו מערתא דאבהן. וכו' בהאי היכלא קיימין אינן דסבלו יסורין ומרעין בהאי עלמא בגין לאתתקנא והווי מודן ומשבחן למריהו כל יומא ולא הווי מבטלין צלותיהו לעלמין. לגו מהאי היכלא קיימין כל אנן דמקדשין בכל חילא שמא דמריהון ואתיבו אמן יהא שמיה רבא מברך בכל חילא וכו' ועילא מנהון משיח דאיהו עאל וקאים בינייהו ונחית לון.

(היכלות ח"א, לח)

שבעה היכלות נמצאים בעולם העליון, וכו', בהיכל השני שפתחו סמוך למערת האבות וכו' נמצאים אלו שסבלו יסורים וצרות בעולם הזה על מנת להתקן ולמרות זאת הודו ושיבחו להקב"ה בכל יום ולא בטלו תפלתם לעולם. ובתוך היכל זה נמצאים כל אלו שמקדשים שם השם בכל כוחם, ועונים "אמן

יהא שמיה רבא מבורך" בכל כוחם וכו'. ומעליהם בהיכל זה נמצא המשיח שבא ועומד בניהם.

המקצר באמן יתקצרו חייו

מאן דקצר אמן ולא מאריך גו נייחא יתקצר מחיין דהאי עלמא.

(תוספתא ח"א, קכב:)

מי שמקצר באמן, ולא מאריך בו בניחותא. יתקצרו חייו בעולם הזה.

וזה לשון הירושלמי העונה אמן ארוכה יאריך ימיו בטובה, וכמה שעורה כדי שיוכל לומר אל מלך נאמן.

(ירושלמי, של"ה עמ' פ"ב)

קורעין גזר דינו של שבעים שנה

אז תקרא וה' יענה (יישעיה נ"ח, ט). ומאי אז אילן ח' אתוון וכו' דסלקין לחשבן אמן. ודא איהו העונה אמן בכל כוחו בההוא כח. ובגין דא אוקמוה מארי מתניתין העונה אמן בכל כוחו קורעין לו גזר דינו של שבעים שנה.

(תקוני זוהר מ')

אז תקרא וה' יענה, אז בגימטריא ח' אותיות שעולים לחשבון אמ"ן. וזהו העונה אמן בכל כוחו באותו הכח. ומחמת כן אמרו בעלי המשנה שהעונה אמן בכל כוחו קורעין לו גזר דינו של שבעים שנה.

אפילו יש לו שטר גזרות של מאה שנה הקב"ה מוחל.

(קהלת רבה פ"ט)

באיש"ר כלולים סודות התורה ותרי"ג מצותיה

"אמן יהא שמיה רבא מבורך". דכד האי שמא אתתקן כלא איהו בשלימו וכל עלמין חדאן בחדו. בהאי שמא כלילן עלאינ ותתאינ. בהאי שמא כלילן שית מאה ותליסר פיקודי אורייתא דאינון כללא דכל רזין עלאינ ותתאינ וכו'.

(זוהר ח"ב, קסה:)

"אמן יהא שמיה רבא מבורך". כאשר שם זה נתקן ונאמר אז כולם נמצאים בשלמות בשמחה וחדוה, ובשם זה כלולים העליונים והתחתונים. וכלולים בו תרי"ג מצוות התורה שהם כלל כל סודות העליונים והתחתונים.

באמן כלולים שמותיו יתברך

אמן הוא כליל תריין שמהן ידו"ד אדני.

(זוהר ח"ב, קע"ח.)

באמן כלולים שתי שמות הוי' ואדנות.

ועתה יגדל נא כח ה'. כח ה' הוא כח השורה על ראש הצדיקים ועל כל המשתדלים ברצון ה', ועל זה שנינו כל העונה אמן יהא שמיה רבא מבורך בכל כוחו (שמעורר כל איבריו בכח גדול) בהתעוררות זו מתעורר אותו כח קדוש עליון שמסתלק ועולה על הראש הקדוש, ושובר ראשו ותוקפו של הסטרא אחרא.

הרשעים נצולים שעה וחצי בכל יום מעונשי הגיהנם

בזמנא דישאל אותיבו "בקול רם" אמן יהא שמיה רבא מבורך. תרעי

דגהינם וכו' ותלת מפתחן בידיה ופתח תלת תרעין וכו' וחמאן נהורא דהאי
 עלמא וכו' ורווחין לון שעתא ופלגות שעתא, ולבחר תייבין לאשייהו. וכן
 תלתא זמנין ביומא. ובכל זמנין דאמרי ישראל אמן יהא שמיא רבא מברך אנן
 רווחין לון קב"ה אתמלא רחמין וחייס על כלא.

(תוספתא ח"א, סב:)

בשעה שישראל עונים בקול רם אמן יהא שמיא רבא מברך. הקב"ה
 מתמלא רחמים ומרחם על כולם. ורומז למלאך שממונה על פתחי גהינם וכו'
 ושלוש מפתחות בידיו ופתח שלוש שערים וכו' ורואים אור העולם ההוא.
 ומרוויחים שלוש פעמים ביום שעה וחצי שעה. ובכל שעה שישראל אומרים
 איש"ר אנו מרוויחים להם כך.

מכניע היצר הרע והסטרא אחרא

תא חזי קדושתא דא לאו איהו כשאר קדושאן וכו' קדושתא דא איהי
 סלקא בכל סטרין לעילא ותתא ובכל סטרי דמהמנותא ותברא מנעולין
 וגושפנקן דפרזלא וקליפין בישין (חוממות צרול והס הקליפות שהס כמחיתה של
 צרול ציננו לנין אצינו שצשמים ומעלת הקדיש הוא לעלות שצחו יתצרך למעלה, ולשצר
 כל הקליפות כולם, דרך חמת). ודא איהו שבחא דאסתלק ביה יקרא דקב"ה יתיר
 משבחא אחרא ואסתלקותא דא יתיר מכלא מאי טעמא בגין דאיהו גרים
 לאתכפייא סטרא אחרא ולאסתלקא. לאסתלקא יקרה דקב"ה על כל.

(זוהר ח"ב, קכב.)

ו ראה קדושה זו אינה כשאר קדושות. וכו' קדושה זו עולה ומתפשטת
 ידדים ושוברת מנעולים וחוממות ברזל וקליפות רעות. ושבח זה
 זו הקב"ה יותר מכל השבחים האחרים, משום שהוא מחליש כח

משתבח בו הקב"ה יותר מכל השבחים האחרים, משום שהוא מחליש כח הסטרא אחרא וממליך את הקב"ה על הכל.

הצלה מצרות יסורים ופורענויות

אמר רבי ישמעאל שח לי וכו' שר הפנים. ידיד שב בחיקי ואגיד לך מה תהא על ישראל ישבתי בחיקו והיה מסתכל בי ובכה והיו הרמעות נופלות מעיניו ונופלות על פני. אמרתי לו הדר זיו מרום למה תבכה. אמר לי ידידי בא ואכניסך ואודעך מה גנוז לישראל עם קדוש. תפסני והכנסני בחדרי חדרים ולגנזי גנזים ולאוצרות של הפנקסים ופתח והראני כמה צרות כתובות צרורות משונות זו מזו. אמרתי לו הללו למי, אמר לי לישראל אמרתי לו ויכולין לעמוד בהם. אמר למחר בא ואודיעך צרות משונות מאלה, למחר הכניסני לחדרי חדרים והראני צרות משונות מהראשונות אשר לחרב ולרעב ולשבי. אמרתי לו הדר זיוי ישראל בלבד חטאו? אמר לי בכל יום מתחדשות צרות רבות עליהם מאלה וכשנכנסים לבתי כנסיות ועונין אמן יהא שמייה רבא אין אנו מניחים אותם לצאת מחדרי חדרים.

(היכלות רבתי ו, ג.)

על זה עומד העולם

רשב"ג אומר משום ר' יהושע מיום שחרב בית המקדש אין לך יום שאין קללתו מרובה מחברתו. וכו' אמר רבא בכל יום ויום מרובה קללתו משל חברו שנאמר בבוקר תאמר מי יתן ערב ובערב תאמר מי יתן בוקר וכו' אלא עלמא אמאי קא מקיים אקדושא דסדרא. ואיהא שמייה רבא דאגדתא. (תנינן הו"א שיש כ"ן תורה וקידוש השם רש"י).

(סוטה מ"ט, א.)

הניצולים מגהינם

לעתיד מביא הקב"ה את התורה ומניחה בחיקו ועוסק בתורה בטומאה ובטהרה. באיסור והיתר ובהלכות, ואומר דוד אגדה לפני הקב"ה. ועונין הצדיקים יהא שמו הגדול מבורך לעולם ולעולמי עולמים בגן עדן. ופושעי ישראל עונין אמן מתוך הגהינם.

אמר להם הקב"ה למלאכים מי הם הללו שעונין אמן מתוך הגהינם ואומרים לפני רבוננו של עולם הללו הם פושעי ישראל שאף על פי שהם בגהינם בעקא גדולה, מתחזקים ועונים לפניך אמן. ואומר להם הקב"ה למלאכי השרת פתחו להם שערי גן עדן ויבואו ויזמרו לפני שנאמר פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים. אל תקרי שומר אמונים אלא שאומרים אמן.

(תנדבא"ז פ"כ.)

מרדכי מלמד את אסתר לענות איש"ר

ויהי אמן את הדסה (אסתר ב, ז) שבהיות אסתר בת אחי אביו ויתומה לקחה מרדכי לו לבת לאמצה ללמדה ולחנכה במדות יקרות. ומיד שהתחילה לדבר למדה לענות "אמן". שזה בחיובי האב והאם ללמד לבניהם מקטנותם. שתינוק היודע לדבר אביו מביאו לביהכנ"ס ומלמדו לענות "אמן" בקול. שאם ח"ו מת התינוק, ענית "אמן" זו עומדת לו לקום בתחיית המתים. לכן נאמר ויהי "אמן" את הדסה אומן חסרה ו' לרמוז שחנכה מילדותה לענות "אמן".

(מעם לועז ע"מ ע"א)

אמן יהא שמיא רבא למה תקנו בלשון ארמי, כדי שיתנו לבם האנשים והנשים והטף ויתפלל בכל לבם ובכבל היו מדברים ארמית.

(הפרדס עמ' שכ"ג)

עלית הנשמה אינה מאמירת הקדיש אלא מענית איש"ר

עיקר הזכיה שמזכה אבותיו אינו באמירה שלו כי אם במה שמזכה את הצבור שאומרים אחריו אמן יהא שמייה רבא מברך. ועל זה שהוא נעשה סרסור לצבור מזכה אבותיו.

(חתם סופר)

יעקב אבינו תיקן איש"ר להצילנו מן הגלות

וקרא אבונן יעקב לבנוי ואמר להון אתכנישו ואתני לכון קיצא גניזא רזיא טמיריא ומיתן אגריא דצדיקיא ופורענותהון דרשיעיא וטליותה דעדן מה הוא כחדא אתכנשו תרי עשרתי שבטיא דיעקב ומקפין לדרגשא דדהבא דהוה אבונן יעקב רביע בגוה בעיין די יתני להון קץ ברכתא ונחמתא מן די אתגלי ליה רזא אתכסי מנה מן די אפתח ליה תרעא איטרד מנה חזר אבונן יעקב ובריך לבנוי גבר כעוכדוי טביא בריך יתהון: מן דאתכנשו תרי עשרתי שבטוי דיעקב ואקיפו דרגשא דדהבא דהוה אבונן יעקב רביע בגוה סברין דהוה גלי להון סדרי ברכתא ונחמתא ואתכסו מיניה, ענא אבונן יעקב ואמר להון אברהם אבוהי דאבא קם מניה פסול ישמעאל וכל בני קטורה ויצחק אבא קם מניה פסול עשיו אחי ואנא דחיל דלא יהי בניכוון גבר לבה פליג על אחוי למיזל למפלח קדם טעוון אחרנין ענין תרי עשרתי שבטוי דיעקב כולהון כחדא ואמרין שמע מינן ישראל אבונן ה' אלקנה ה' חד, עני יעקב אבונן ואמר יהא שמייה רבא מברך לעלמי עלמין.

(תרגום ירושלמי בראשית מ"ט, א)

ויקרא אבינו יעקב אל בניו ויאמר להם האספו ואגידה לכם קץ הגנוז סודות צפונים ומתן שכרם של צדיקים ועונשיהם של רשעים וצילו של עדן מה הוא, כאחד התאספו שנים עשר שבטי יעקב ומקיפים למטת הזהב שהיה אבינו יעקב שוכב בתוכה ומבקשים שיגידו להם קץ הברכות והנחמות,

אבינו יעקב שוכב בתוכה ומבקשים שיגידו להם קץ הברכות והנחמות, משנתגלה לו הסוד נעלם ממנו, משנפתח לו השער גורש ממנו, חזר אבינו יעקב וברך את בניו איש כמעשיו הטובים ברך אותם, כאשר נתאספו שנים עשר שבטי יעקב והקיפו מטת הזהב שהיה אבינו יעקב שוכב בתוכה חשבו שהוא יגלה להם סדרי ברכות ונחמות ונתכסה ממנו, ענה אבינו יעקב ואמר להם אברהם אבא של אבי יצא ממנו פסול ישמעאל וכל בני קטורה ויצחק אבינו יצא ממנו פסול עשיר אחי ואני ירא שלא יהיה בניכם איש ליבו חלוק על אחיו ללכת לעבוד אלוהים אחרים, ענו שנים עשר שבטי יעקב כולם כאחד ואמרו שמע ממנו ישראל אבינו ה' אלוקינו ה' אחד, ענה יעקב אבינו ואמר **יהא שמיה רבא מברך לעלמי עלמין.**

(תרגום ירושלמי בראשית מ"ט, א)

יעקב אבינו תיקן תפילת אמן יהא שמיה רבא, וגלה לנו בה שזכות אמן יהא שמיה רבא תקרב במהרה קץ דפורקנא (הגאולה) בעגלא ובזמן קריב.

(שומר אמונים רס"ה)

הקב"ה חפץ באיש"ר

אמר רב חמא בר חנה שבחו וגדולתו של הקב"ה: אף על פי שיש לו אלף אלפים ורבי רבבות של מלאכי השרת שמשרתים לפניו אינו רוצה בשבחן של כולן אלא בשבחן של ישראל נאמר עם זו יצרתי לי, למה שיגידו בשבחן של הקב"ה, שנאמר תהילתי יספרו. וכן הוא אומר נדיבי עמים נאספו עם אלוקי אברהם.

אמר רב סימון אימתי הקב"ה מתעלה בעולמו בשעה שישראל נאספים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ושומעים הגדה מפי החכם, ועונים אמן יהא שמיה רבא. באותה שעה שמח ומתעלה בעולמו ואומר למלאכי השרת בואו וראו עם זו שיצרתי לי כמה הם משבחין אותי. באותה שעה מלבישים הוד

והדר לפניו לכך נאמר ברב עם הדרת מלך.

(ילקוט שמעוני)

הגאולה תלויה באיש"ר

מדרש הובא ברוקח שכשישראל אומרים אמן יהא שמיא רבא אומר הקב"ה מתי אקבץ את שארית ישראל מבין העכו"ם.

(מדרש רוקח)

ע"י איש"ר מנצחים

ותשר דבורה כך נתנבאה דבורה לישראל, במי הקב"ה נפרע להן לישראל מן העכו"ם בבני אדם שמשכימין ומעריבין לבית הכנסת ולבית המדרש ועונים אמן ומברכים את הקב"ה בכל יום תמיד.

(תנדב"א פ"י)

אמר רבי אבא בר כהנא לא עמדו פלוסופין בעולם כבלעם בן בעור וכאבנימוס הגרדי, נתכנסו כל אומות העולם אצלו אמר להם תאמר שאנו יכולים להזדווג לאומה זו אמר לכו וחזרו על בתי כנסיות ועל בתי מדרשות שלהן, ואם מצאתם שם תינוקות מצפצפין בקולן אין אתם יכולין להזדווג להן שכך הבטיחן אביהן ואמר להם הקול קול יעקב בזמן שקולו של יעקב מצוי בבתי כנסיות אין הידים ידי עשיו אחיו יכולים להם.

(ב"ר פס"ה)

וכוונת המדרש תנוקות המצפצפים הוא על אמן יהא שמיא רבא, שהבל פיהם שאין בהם חטא יקר וחביב לפני הקב"ה, ועי"ז אין שולטות ידי עשיו.

(שומר אמונים, י', ב)

איש"ר גדול ממעשה מרכבה

אבעיא להו, מהו להפסיק ליהא שמו הגדול מבורך, כי אתא רב דימי אמר, רב יהודה ורבי שמעון, תלמידי דרב יוחנן אמרי, לכל אין מפסיקין חוץ מן יהא שמו הגדול מבורך, שאפילו עוסק במעשה מרכבה פוסק, ולית הלכתא כוותיה.

(ברכות כא, ב)

עולה מדרגה לדרגה

אי קדיש שמא דקב"ה לכוונא באמן כדקא יאותסליק דרגא בתר דרגא לאתעדנא מההוא עלמא דאתי דנגיד תדיר ולא פסיק.

(זוהר ח"ג, רפ"ו)

המקדש שמו של הקב"ה ומכון באמן כראוי, עולה דרגא אחר דרגא להתעדן בעולם ההוא. עונג קבוע שנמשך ולא נפסק.

איש"ר המלכת הקב"ה

הקב"ה ברא אופן אחד בארץ וראשו כנגד חיות הקודש והוא מתורגמן בין ישראל לאביהם שבשמים והנה אופן אחד בארץ אצל החיות, וסנדלפון שמו וקושר כתרים לבעל הכבוד מקדושות וברוך כבוד ה' ממקומו ואמן יהא שמיא רבא שעונים בני ישראל בבתי כנסיות ובבתי מדרשות.

(מדרש כונן)

האיש"ר הוא כתר בראש האדון ברוך הוא

איחא במדרש שסנדלפון קושר קשרים לבעל הכבוד מקדיש וברכו ואמן יהא שמיא רבא שעונים ישראל בבית הכנסת. ומשביע את הכתר בשם

המפורש והולך ועולה לו בראש הארון. מכאן אמרו חז"ל כל המבטל קדיש וברכו ואמן יהא שמיה רבא גורם למעוט העטרה וחייב נדוי עד שישוב ויביא קרבן לפני הצדיקים לעתיד לבא.

(ילקוט ראובני אמן)

מחמת האיש"ר הקב"ה מתחרט על גלות ישראל

הא דאמרין במסכת ברכות שבשעה שהקב"ה נכנס בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ואומרים אמן יהא שמיה רבא הקב"ה מנענע בראשו ואומר אוי שהחברתי את ביתי והגלתי את בני לבין האומות וגו'. ובאומר אוי שהגלתי את בני בין האומות הוא כמתחרט כביכול שהגלם ומתאוה לקבצם.

(מדרש תלפיות ענף אמן)

שכר עניית אמן

ומדברך נאוה (שה"ש ג') המדבר שבכם נאה לפני על אחת כמה וכמה מיושב שבכם, ואיזה הוא המדבר, אלו עם הארץ שאינן יודעין לא לקרות ולא לשנות ולא לדרוש כמדבר שאין מגדל פרות, והן נכנסים לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, ומברכין ברוך יוצר המאורות ומחיה המתים. שהוא ברא המאורות והוא מחיה המתים.

והם עונים אחריו אמן ואומרים מאמנים אנו שהוא מחיה מתים והוא ברא את העולם אפילו אין בידן אלא שכר אמן זה דיים.

לכך ישעיה הנביא נותן שבח לפני הקב"ה (ישעיה כ"ה) ה' אלוקי אתה ארוממך אודה שמך, אלו אין בידנו אלא הודיה שאנו מודים לך דיינו. כי עשית פלא פלאי מעשי ירך גדלת ואתה מדקדק עמם כל כך. למה כדי ליתן להם שכר, היית אומר שיטלו שכר על התרומה ועל המעשרות ועל חלה ועל מילה ותפלין ושבת ומועדות ועל מזוזה ועל ציצית, אבל על האמן הזה שהם

אומרים בבתי כנסיות ובתי מדרשות. אין אתה נותן שכר, עשית פלא עצות מרחוק אמונה אמן. לכך לך נאה לשבח ולרומם. שאין אתה מאבד שכר מצווה בין קטנה בין גדולה, כלומר שנותנין שכר על כל ענית אמן.

(אגדת בראשית עט')

ע"י איש"ר הקב"ה מוחל כל עוונותינו

עיר קטנה ואנשים בה מעט זה בית הכנסת, ואנשים בא מעט זה צבור, ומצא בה איש מסכן וחכם זה הזקן החכם או החזן, שבשעה שהזקן יושב ודורש ועונין אחריו אמן יהא שמיה רבא אפילו יש לו שטר גזרות של מאה שנה הקב"ה מוחל על כל עוונותיהם של ישראל.

(קהלת רבה, פס')

ע"י האישי"ר הקב"ה מתעלה בעולמו

בא וראה שבחו וגדולתו של הקב"ה שאע"פ שיש לפניו אלף אלפי אלפים וריבי רבבות כתות של מלאכים שישרתוהו וישבחוהו, אינו רוצה בשבחן של אלו, אלא בשבחן של ישראל, שנאמר ברב עם הדרת מלך (משלי יד, כח) ואין עם אלא ישראל שנאמר עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו (ישעיה מג, כא) בשביל שיגידו שבחו בעולם.

אימתי הקב"ה מתעלה בעולמו? רבי ישמעאל אומר בשעה שישראל נאספין בבתי מדרשות ושומעין אגדה מפי חכם ועונין אמן יהא שמיה רבא מברך. באותה שעה הקב"ה שמח ומתעלה בעולמו, ואומר למלאכי השרת בואו וראו עם זו יצרתי בעולמי, כמה הן משבחין אותי. באותה שעה מלבישין אותו הוד והדר.

(מדרש משלי פי"ד, כח)

תפלתו אינה מתקבלת

כל מי שאינו עונה אמן, עליו הכתוב אומר: "ובוזי יקלו", ותפלתו אינה מתקבלת, ובשעה שנפטר מן העולם מכריזים לפניו ואומרים סגרו בפניו השערים. אוי לו ולנפשו, ומשכנו באבדון שהוא אחד ממדורי גהנום התחתון מכולם. ואינו יוצא משם לעולם.

(זוהר ח, ג)

ע"י עניית אמן הקב"ה שומע בקשתינו

אז תקרא וה' יענה, ומאי אז אלין ח' אתוון דאנון יאהדונה"י דסלקין לחושבן אמן.

(ת"ז, יט, מ.)

כשתקרא ה' יענה, על ידי ח' אותיות שמו יתברך שעולים לחשבון אמן.

האמן קיום הברכה

ומאן איהו ברכה דאותיכו עליה אמן, דכל ברכה דאותיכו עליה אמן דא איהו בקיומא כדקא יאות. וכיוון דהאי ברכתה סלקא כל דרגין דלעילא כלהו זמינין לגבי ההוא נהורא דלא נהיר בגין לאנהרא גביה, וכל שכן אי היא ברכתה דיסגאין מברכן לה ומעטרין לה בעטרין קדישין ברזא דאמן.

ומה היא הברכה שעונים עליה אמן. שכל ברכה שעונים עליה אמן היא בקיום כפי הדרוש וכיוון שהברכה עולה בכל הדרגות שלמעלה, כולם מזומנים לגביה להאיר לה, ולעטר אותה בעטרות קדושות בסוד האמן.

(זוהר חג עמ' רעא.)

האמן עטרת הברכה

אמן הוא רזא דקשרי דכל יחודא וקדושה ברזא דמאריה. ומעטר לההוא ברכתא בעטרין עלאין כדקא יאות וקב"ה אתרעי בהו באנון דמברכי ליה ותאובתיה בכרכתא דלתתא דההיא ברכתא סלקא ואנהיר בוצינא דלא נהיר ואתקיף לה בתוקפא תקיפא לסלקא לעילא ועל רזא דא כתיב כי מכבדי אכבד.

האמן הוא סוד קשר כל יחוד וקדושא בסוד הבורא, ומעטר הברכה בעטרות עליונות והקב"ה מתרצה למברכים לו בסוד כי מכבדי אכבד.

(זוהר חג עמ' רפה.)

מי שאינו עונה אמן, מבזה הקב"ה

ובזוי יקלו מאן דלא ידע לאוקיר למאריה ולא אתכוון באמן.

מי שאינו מכוון באמן, מבזה כביכול להקב"ה.

(זוהר חג עמ' רפה.)

החורבן מחמת סרובים לענות אמן

בנים לא אמן בם, בנים אתם שאין בכם אמונה עמדתם לפני הר סיני ואמרתם כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, אף אני אמרתי אלקים אתם, כיוון שאמרתם לעגל אלה אלקיך ישראל אף אני אמרתי לכם אכן כאדם תמותון וכו'.

רבי דוסתאי בן יהודה אומר, אל תהי קורא בנים לא אמן בם אלא לא אמן בם שלא היו רוצים לענות אמן אחר הנביאים כשמברכין אותם וכו'. וכן הוא אומר למען הקים ה' את השבועה אם נשבע לאבותינו לתת לנו ארץ זבת חלב

ודבש ולא היה אחד מהם שפתח פיו ועונה אמן עד שבא ירמיה ואמר אמן,
שנאמר ואען ואומר אמן ה'.

(דברים רבה לב,ג)

העונה איש"ר בחלום

העונה (בחלומו) יהא שמיה רבא מברך מובטח לו שהוא בן העולם הבא.

(ברכות נז.)

האיש"ר עז לאלקים

בני כל עצמותיך תרגיש לקדיש ולקדושה בכח גדול לכוף יצרך אצלו,
משום כל עצמותי תאמרנה ה', ומשום תנו עז לאלוקים וכי'.

(צואת ר"א הגדול)

ועתה קחו מוסר

ר' אליעזר הגדול, גדול התנאים רבו של ר' עקיבא עוקר הרים, כמובא
בסנהדרין ס"ח. שרבו העיד עליו שאם יהיו כל חכמי ישראל בכף אחת ור'
אליעזר בן הורקנוס בכף שניה מכריע את כולם, והוא מצווה לבנו לפני מותו
שיענה אמן ואמן יהא שמיה רבא בקול בכח ובכוונה בהכרח שזה אוצר נחמד
שראוי להנחיל לזרעו אחריו לדור דורים.

(מנח"א כב,א)

האמן נתינה גדולה לקב"ה

תניא רבי אומר כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלוקינו (דברים לב) אמר להם משה לישראל בשעה שאני מזכיר שמו של הקב"ה אתם הבו גודל.

(יומא ל"ז, א')

כשבא משה לפתוח בדברי שירה, אמר להם לישראל, אני אברך ואתם ענו אחרי אמן, כי שם ה' אקרא בברכה אתם הבו גודל לאלוקינו באמן.

(רש"י ברכות כ"א, א.)

כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלוקינו (דברים לב, ג) אמר משה כאשר אזכיר שם ה' אתם הבו גודל לאלוקינו וברכו שמו. ומכאן למדו חז"ל שיש לענות אמן אחר המברך.

(מעם לועז)

ע"י אמן ואיש"ר זוכה לפרנסה טובה, ועשירות

אמר לו הקב"ה למשה, משה אין אתה יכול לעמוד על כל מדותי, אלא הריני מודיעך מקצת מדותי, כשאני רואה בני אדם אף על פי שאין בהם תהלה ושבת של תורה ומעשים טובים, ולא במעשה ידיהן ולא מעשה אבותיהן, אלא רק בשביל שהן עומדים ומודין ומברכין ומשבחין, (פרוש שעונין איש"ר ושאר עניית קדושות. שומר אמונים) ומרכין תחנונים לפני, אני נזקק להם וכופל להם מזונותיהם שנאמר פנה אל תפילת הערער ולא בזה את תפלתם (תהילים קב). וכתוב אני אעביר כל טובי על פניך (שמות לג). טובי לא נאמר אלא כל טובי. (ואף לרשעים מטיב כמו שאמרו חז"ל וחנותי את אשר אחון אע"פ שאינו הגון. ישועות יעקב)

(תנר"ב"א זוטא)

כשיאמר פותח את ירך, יכוון שר"ת עולה צא' כמנין אמן, וכמנין הויה' עם אדני', ויכוון בהם כזה יאהדונה"י. (מדרש תלפיות) ויש לרמז גם כן כי סופי תיבות פותח את ירך הם חתך, והוא מלאך הממונה על הפרנסה, לרמז שאם מכוון באמן פרנסתו מצויה לו.

(שומר אמונים כג, א)

כשאין אומר איש"ר הקב"ה כועס

אמר רבי יוחנן בשעה שהקב"ה בא בבית הכנסת ולא מצא בה עשרה מיד הוא כועס שנאמר מדוע באתי ואין איש. (אי"ש ר"ת אמן יהא שמיה, מגורת המאור עמ, קל) קראתי ואין עונה. (כי זה חסרון לא יוכל להמנות, מהרש"א).

(ברכות ו, א)

עניית האמן משלימה הברכה

תניא רבי יוסי בן רבי יהודה אומר שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם בערב שבת מבית הכנסת לביתו אחד טוב ואחד רע, וכשבא לביתו ומצא נר דלוק ושולחן ערוך ומטתו מוצעת, מלאך טוב אומר יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך, ומלאך רע עונה אמן בעל כרחו.

(שבת קיט, ב)

ויש להקשות מה יתן ומה יוסיף אם השני יענה אמן או לא, ויש לומר דיותר מתקיימת הברכה אם ענו עליה אמן, על דרך שאמרו הודאת בעל דין כמאה עדים דמי עכ"ל כלומר דכשם שהודאת בעל דין נותנת תוקף וקיום לדבר כמאה עדים כך עניית אמן נותנת תוקף ושלמות לברכה, משום דהברכה אינה בשלמותה אם השומע לא ענה אמן.

(מהרש"א שם, שומ"א)

לא תהא ברכת הדיוט, (אמן) קלה בענין

תניא אמר רבי ישמעאל בן אלישע פעם אחת נכנסתי להקטיר קטורת לפני ולפנים וראיתי אכתריאל יה' צבאות שהוא יושב על כסא רם ונשא, ואמר לי ישמעאל בני ברכני.

אמרתי לו יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את כעסך ויגולו רחמיך על מידותיך ותתנהג עם בניך במדת הרחמים ותכנס להם לפנים משורת הדין ונענע לי בראשו. (כמודה בברכתו ועונה אמן- רש"י). וקמ"ל שלא תהא ברכת הדיוט קלה בענין.

(ברכות ז, א)

ויש להקשות מה יתן ומה יוסיף אם השי"ת יענה אמן או לא, והרי תמיד בידו לקיים ברכת ר' ישמעאל, אלא בהכרח, ברכה בלא עניית אמן איננה ברכה. וע"כ הקב"ה שחפץ בברכת ר' ישמעאל ענה אמן. שתהא הברכה בתוקפה ובשלמותה.

(שומר אמונים ט, ב)

כשאינו עונה אמן מענישו הקב"ה בעצמו

על כל עבירות אין הקב"ה דן אותו בעצמו אלא רק הבית דין של מעלה, אבל מי שאינו עונה אמן יהא שמייה רבא, הקב"ה בעצמו מענישו.

(זוהר שומר אמונים יד, א)

אלהים עם האותיות והתיבה גימטריא צ"א כמספר אמן, לרמז שמי שאינו נזהר בו אז דינו בשם אלקים שהוא הדין.

(ברית אליהו תיקון ע"ט)

חמירתא סכנתא מאסורא

במדורש אמר רבי אלעזר בן רבי יוסי פעם אחת הייתי מהלך בדרך מצאתי אליהו ז"ל ועמו ד' אלפים גמלים טעונין, אמרתי לו מה אלו טעונין, אמר לי אף וחימה לעשות נקמה באף וחימה במי שסיפר בין קדיש לברכו בין ברכה לברכה בין פרק לפרק בין אמן יהא שמייה רבא ליתברך.

(דרישה טור, סנ"ו)

איתא בירושלמי רבי יהושע בן לוי אשכחיה לאליהו דהוה מדבר קומי תריסר אלפי גמלי טעונין ריגוז א"ל הני למאן א"ל כולהי טעונין ריגוז למאן דמפטיק בין אמן יהא שמייה רבא למברך.

(מנורת המאור נ"ג כ"ג ח"א פ"ה)

מתקן שעור קומתו

עוד מענין כבוד ה', אע"פ שלא נזכר מלת כבוד, הוא לקום לענות אמן יהא שמייה רבא, וברכו. וזה נתבאר בירושלמי (מג"א סק"ד) בפסוק קום כי דבר ה' אליך. (שופטים ג, כ) מכאן אמר רבי אלעזר כד ענו, אמן יהא שמייה רבא וכל דבר שבקדושה בעי למיקם על רגליו.

(ראשית חכמה יראה פט"ו, סנ"ט)

עוד יש מצווה שאדם מתקן בה שעור קומתו, והוא לקום מעומד לענות קדיש וברכו, כמו שהתבאר בירושלמי קום כי דבר ה' אליך, דכאשר עונין איש"ר צריך לעמוד על רגליו.

(תוצאות חיים אות קכ"ח)

מאריכין לו ימיו ושנותיו

אתמר כל העונה אמן מאריכין לו ימיו ושנותיו.

(ברכות יז.)

איש"ר שיר השירים

מצאתי בשם רבי שלמה זצ"ל שכל שירות ותשבחות שאמר דוד בספר
תהלים לא אמרן אלא ליום נחמה, לכך נאמר לעילא ולעילא מכל ברכתא, מן
כל שירי תשבחות, כלומר אתה משובח יותר ויותר מכל תשבחות שאמרו
הנביאים ליום נחמה.

(שבלי הלקט ד')

האמן שבח הוא וכעין זמרה.

(משנה ברורה סני"א, ד')

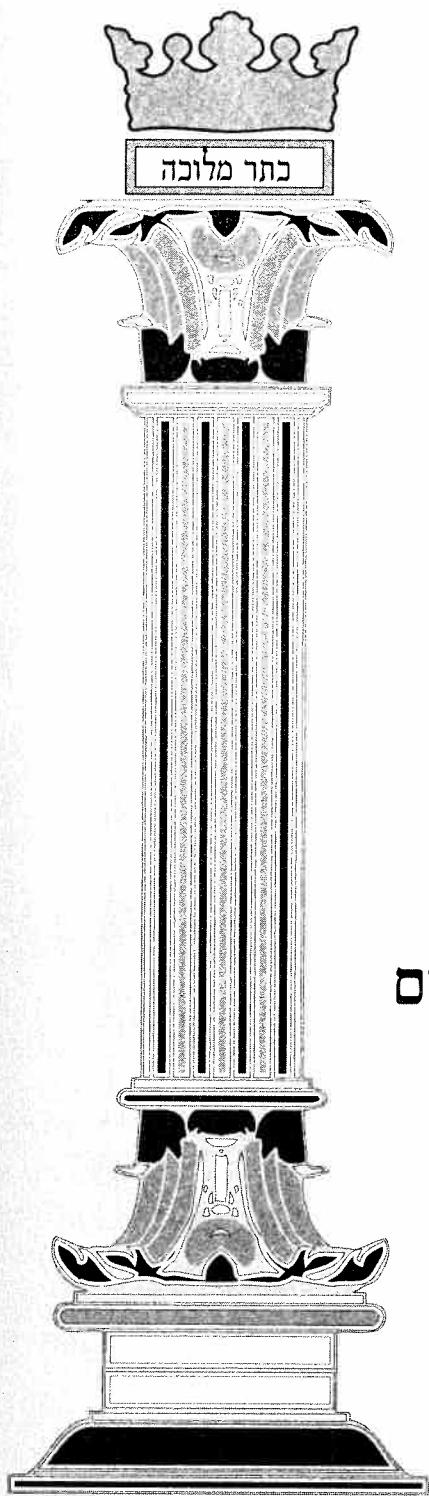
הקדיש הוא שיר השירים.

(סדור הרוקח רמב)

אמר רבי עקיבא לא היה העולם כדאי כיום שניתן בו שיר השירים לישראל
שכל הכתובים קדש ושיר השירים קדש קדשים.

(רש"י שה"ש א, א)

שער הראשונים

תוכן הענינים

האמן לשון אמונה	פז
אי עניית אמן בזוי המלך	פז
האמן במעלת בשכמל"ו	פח
גדול העונה אמן מהמברך	פח
העונה אמן חטופה יתחטפו ימיו	פח
אמן לשון הודאה	פח
האמן מקור הברכה	פט
האיש"ר רפואה לחולי הנפש	פט
התביעה על שרה, שנמנעה לומר אמן	פט
האיש"ר חשוב כשם המפורש שבמקדש .	צ
קיום העולם	צא
יחודו ונצחוננו	צא
גדול מאלפי תעניות	צא
מוחלין עונותיו	צא
איש"ר נתינת גדולה להקב"ה	צא
תפילת הקדיש קדוש ה' ברבים	צב

בהיותי בזה לפני הגאון הצדיק רבי דן סגל שליט"א, אמר הרב דאין עניין עניית
אמן יהא שמייה רבא צריך חיזוק, מאחר והוא שורש שהכל תלוי בו.

עוד אמר הרב, רגיל אני לדבר בזה קודם הימים הנוראים, כי עניית אמן יהא שמייה
רבא בכל כחו וכוונתו היא סגולה בדוקה להנצל בימי הדין.

ודבר גדול טמון בעניית אמן יהא שמייה רבא, דהרי אמרו חז"ל דכל העונה איש"ר
בכל כחו פותחין לו שערי גן עדן ומחלין לו כל עוונותיו. ואפי' יש בו שמץ עבודה
זרה מוחלין לו. וקושייה גדולה יש בזה, דהיאך יש בכח ענייה זו למחול לו כל עוונותיו,
והרי העושה תשובה מוחלין לו כל עוונותיו, עד שאמרו גדולה היא התשובה שמגעת
עד כסא הכבוד. ותנאי אמרו בה דאין התשובה מועילה אלא אם כן קדמה לה חרטה
עזיבת החטא וקבלה להבא, ואילו בעניית איש"ר מוחלין לו ללא תנאי, בלא חרטה
ובלא קבלה לעתיד.

אלא שאמרו חז"ל בשעה שישאל מתכנסין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות אומר
הקב"ה ראו בני היאך הם מכבדין אותי, והרי שבעניית איש"ר יש משום כבוד שמים,
עד שהקב"ה בעצמו אומר ראו בני היאך הם מכבדים אותי.

והנה אין לך חטא שאין בו מיעוט כבוד שמים וחלול השם, כמה שאדם עבר על
רצון מלכו של עולם, ועל כן כשהאדם עומד ועונה איש"ר ומרבה כבוד שמים יש בכך
תקון כנגד משובתו, וע"כ מוחלין לו.

ולא עוד אלא, שהתשובה בסוד חרטה היא באה, וכששכ בלב שלם עוקר חטאו
מלמפרע כאילו אין כאן חטא. משא"כ העונה איש"ר אין כאן עקירת החטא, אלא
רפואה ותיקון, וכנגד מה שמיעט בכבוד השם, הרי הוא עומד ומוסיף בכבוד השם,
ובקדושת שמו, ועומד ומבקש יהא שמייה רבא מבורך לעולם ולעולמי עולמיא, וע"כ
מוחלין כל עוונותיו.

ועל דבר זה נתייחד כל עבודת היום דראש השנה, שהרי בר"ה כל באי עולם
עוברין לפניו כבני מרון, וכל עתידו ומצבו של האדם תלוי בכף המאזנים, ואעפ"כ אין
אנו עוסקים בר"ה בתשובה, כל עבודת היום היא בכבוד שמים, אמרו לפני מלכויות
כדי שיעלה זכרונו לפני לטובה.

משום דכבוד שמים הוא שורש הכל, הוא העיקר שעליו נברא האדם, וכשתתקן
השורש נתקנו כל הפרטים עמו, ומכאן כמה גדול הוא עניית אמן יהא שמייה רבא,
שהוא תיקון בשורשי הכריאה, בכבוד שמים עמוד שעליו עומד העולם, ומשאחז בשורש
הרי שבדרך ממילא עלו כל הפרטים עמו, וזוכה שנמחלין כל עוונותיו, ולא עוד
שפותחין לו שערי גן עדן.

וכך אמרו גם על מקדש השם, משמסר נפשו הרי הוא כמעלה על הכל, שמשתפס
בשורש תפס כל הפרטים עמו.

ראשונים

אמן לשון אמונה

צריך אדם להזהר בתפילה ובברכות שיענה אחריהם אמן, שהיא מלה נגזרת מלשון אמונה. וחייב לכוון לבו ומחשבתו בעניית אמן, לא שיזכיר שליח צבור הברכות והוא כחרש לא ישמע וכאלם לא יפתח פיו, כי זה עוון פלילי, שהרי העבד השומע שמברכין את רבו חייב מדרך השכל לענות אמן.

(כד הקמח כז)

ומפני שהאמונה יסוד כל התורה כולה, תקנו לנו חז"ל בתפילה ובברכות לענות אמן, שהוא נגזר מלשון אמונה.

(בחיי שמות יד, לא)

אי עניית אמן בזוי המלך

גדול כח העונה אמן על המברך כיתרון הגבור על החלש, כי הוא ממשיך כח ממקור הכוחות כלן אשר משם יונק כח הגבורה, ומשם כח כל מתגבר. ותן את לבך: כי מלך בשר ודם בצאת הקהל לקראתו, מברכין אותו ועונים אמן בקול רם, ואלו היה שם אחד מן העומדים לפניו שלא ענה אמן, הרי זה מבזה את המלך ומקצר בחק כבודו. ואם בעניית אמן למלך בשר ודם כך, קל וחומר למלך עליון שממנו מלכות וממשלה והוא ראשית וסבת הכל.

(כד הקמח כח)

האמן במעלת ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד

בזמן שבית המקדש קיים היה שליח ציבור מזכיר את השם המפורש ככתבו וכל העם היו עונין אחריו: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, ועתה שאנו בגלות אין אנו מזכירין את השם אלא בכנוי, ואנו עונין אמן אחר הזכרת השם, והוא במעלת: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

(כד הקמח כח)

גדול העונה אמן מהמברך-שמקיים הדבר

ולפי שאין קיום העדות בעד ראשון, אלא בעד שני שהעדות נגמר על ידו על כן הוצרכו חז"ל לומר כי גדול העונה אמן יותר מן המברך (ברכות, נג) שהעונה אמן הוא העד השני שיצטרף עם העד הראשון המברך, ולכן הוא גדול ממנו כי העדות קיים עמו.

(כד הקמח כח)

העונה אמן חטופה יתחטפו ימיו

אמרו חז"ל, בן עזאי אומר העונה אמן חטופה יתחטפו ימיו (ברכות, מז) כי הוא מהפך הקערה על פיה, ומוריד לארץ יסודות חומות האמונה הגבוהות והבצורות, והעונה אמן כמשפטו הוא מקיים הדבר כקיום החתימה בעדים.

(כד הקמח כט)

אמן לשון הודאה

אמן לשון הודאה, שמקבל עליו דברי המברך ומודה בהם. וזהו שאמרו חז"ל אמן קבלה, אמן שבועה, אמן קיום.

(רבנו בחיי שמות יד, לו)

ויענו אמן ובכוונה שיכוון בלבו אמת היא הברכה שברך המברך ואני מאמין בזה.

(שו"ע או"ח ס' קכ"ד, ס"ו)

גדול העונה אמן מהמברך-בהיותו מקור הברכה

יש לך לדעת כי האל"ף נקרא אמן, והחכמה נקראת אמן, וזהו ואהיה אצלו אמן, והכל אחד, כי אין להפריד החכמה מן הכתר. לפי שהברכה משם, וכהענין שכתוב שאו ידכם קודש היא החכמה וברכו את ה', לכך גדול העונה אמן יותר מן המברך.

(רבנו בחיי שמות יד, לא)

האיש"ר רפואה לחולי הנפש

לחולי הנפש ולחולי הגוף, לפעמים יעשה הרופא החכם רפואה במאה פרחים (מטבעות יקרות), ופעמים ימצאו מיני רפואות בחצי כסף במיני עשבים מרפאים בדרך סגולה.

ועל זה הדרך גילו לנו חז"ל, מיני סגולות ורפואות לחולי הנפש החלושים, שאין בהם כח לסבול הרפואות הקשות. ואין לנו כמו סגולה החשובה והמזדמנת ביותר כמו בעניית איש"ר המסוגלת עד אין שיעור, כפי שנמצא לרבותינו ז"ל.

(חרדים, שבט מוסר)

התביעה על שרה, שנמנעה מלהגיד אמן

ותכחש שרה לאמר לא צחקתי כי יראה (בראשית יח, טו) ואני תמה בנביאה

אמר ה' לנביא, והנראה בעיני, הקב"ה האשים
ענייה, וראוי היה לה שתאמין או שתאמר אמן כן
שהתביעה על שרה היתה במה שנמנעה לומר

(רמב"ן בראשית יח. טו)

האישי"ר חשוב כשם המפורש שבמקדש

המתפלל צריך שיכוון דעתו כאלו מדבר עם המלך פנים בפנים. ומכל
מקום יכול להעלות מחשבתו רק עד מקום אצילות נשמתו, כמו המים שאין
עולין רק עד מקום יציאתם.

ולכך אמרו חז"ל גדול העונה אמן יותר מהמברך. דהעונה אמן מעלה
מחשבתו למעלה מן המברך, כי הוא פותח המקור מראשיתו, להשפיע הברכה
על המדה הצריכה למתפלל, וכוונת המברך נאצלת ממקור הברכה על ידי
ברכת העונה אמן (כי העונה אמן אינו קובע מחשבתו לפני המלך פנים
בפנים).

ובמקדש לא היו עונים אמן, לפי שהיו מזכירין השם ככתבו ומפרשין
האות שהוא מקור הברכה, אבל בגבולין שאין רשות להזכירו כי אם בכינוי,
הוצרכו לענות אמן כדי לפתוח מקור הברכה למדה ההיא.

(רקנאטי בשלח).

האמן גבוה כל כך והרי הוא כשם המפורש שנאמר בבית המקדש לפתוח
מקור ושפע כל הברכות.

(מנח"א ז, ב)

קיום העולם

גדול כח העונה אמן מן המברך, כי המברך ממשיך הברכה והעונה אמן מייחדו ומודה על חידוש העולם כרצונו והעולם מתקיים.

(רקנאטי בשלח)

יחודו ונצחונו

אף על פי שכל התפילה צריכה כוונה, מכל מקום בקדיש כשהאדם עונה "אמן יהא שמיא רבא", צריך לענותו בכל כוחו ובכל כוונתו מפני שיש בו רמז לייחודו יתברך ולנצחונו, והוא שיעדו עליו שפותחין לו שערי גן עדן.

(מאירי שבת קי"ט:)

גדול מאלפי תעניות

"אמן יהא שמיא רבא" הוא תיקון יותר גדול מכמה אלפי תעניות אם לא ישוב לכסלה.

(חרדים)

מוחלין עונותיו

העונה "אמן יהא שמיא רבא" מוחלין לו כל עונותיו.

(חרדים, מצוות תשובה. פרק ז')

איש"ר נתינת גדולה להקב"ה

מנין שעונים "אמן יהא שמיא רבא". תלמוד לומר הבו גדול לאלוקינו.

(רוקח)

תפילת הקדיש קדוש ה' ברכים

הקדיש אינו תפילה שיתפלל הבן על אביו לפני ה' שיעלהו משאול מטה אלא זכות ומצוה הוא לאב כשאחד מיוצאי חלציו יקדיש ה' הגדול הנכבד והנורא. לעיני כל העדה, ובסכתו יהיה ה' אחד ושמו אחד לפני הקהל שיענו אחריו אמן יהא שמיה רבא. וזו כפרה גדולה לנפש האב כיוון שעצם מעצמיו ובשר מבשרו גורם היות ה' הגדול והנורא מתקדש שמו ברכים וזה אצלי טעם הקדיש לבן.

(שו"ת בנימין זאב סר"ב)

עיקר הטעם לאמירת הקדיש... דרובם מתים בעוון חלול ה' שלא יכופר עוון זה עד תמותון, לכך אומר הבן של החוטא יתגדל ויתקדש שמיה רבא... ועי"ז מתכפר עוון חלול ה'.

(המנהיג ו', י')

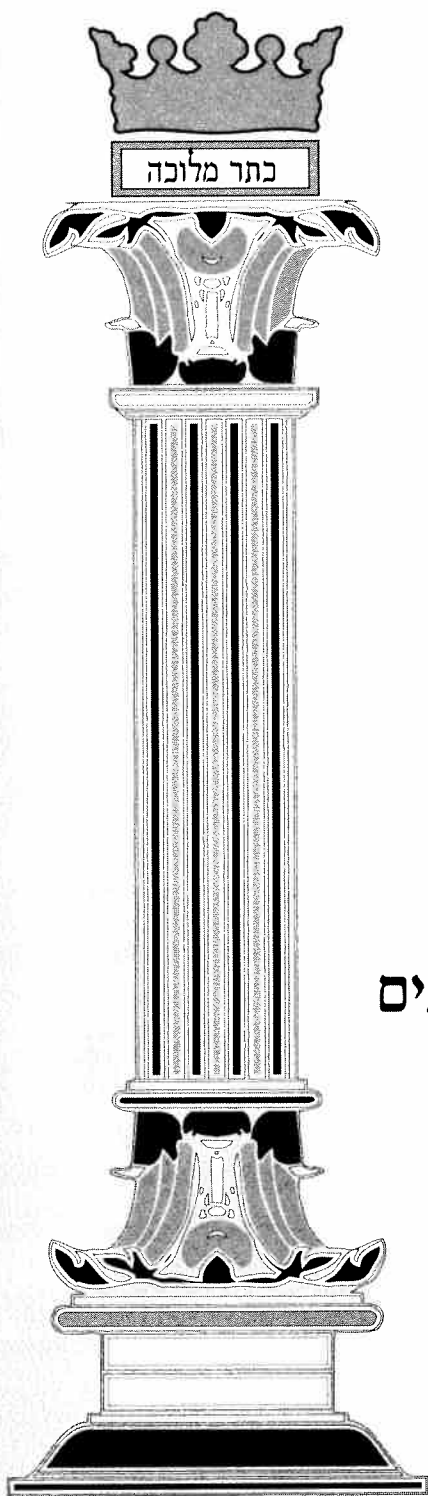
עיקר הזכיה שמזכה אבותיו אינו באמירה שלו כי אם במה שמזכה את הצבור שאומרים אחריו אמן יהא שמיה רבא מברך. ועל זה שהוא נעשה סרסור לצבור מזכה אבותיו.

(חתם סופר)

להבין ענין אמירת קדיש יתום, אע"פ שלא נזכר כלום בנוגע להנפטר, ומה זכות זה לו, נראה שתכלית הכל הוא לקדש שמו יתברך שזה תכלית התכליתים, והדרך לזה הוא ע"י תורה מצות ומעשים טובים של האדם כל אחד כפי דרגתו, והנה עכשיו כשנפטר האדם הרי נחסר מעבודתו הקידוש שמו ית', לכן בא בנו וממלא מקומו במה שמתרכז בנקודה אחת כפי יכולתו, שהרי אינו יכול לעסוק כאביו בכל הדרכים שעסק לקדש את שמו ית', ובנקודה הזו שהוא מכריז ואומר "יתגדל ויתקדש שמיה רבה" הוא ממשיך התכלית שאביו עסק בה כל ימיו.

(תפילת חנה ע' קצו)

שער האחרונים

תוכן הענינים

מזננים לו גהינום.....	קיב	נפתחים בפניו שערי תורה חכמה.....	צט
האישר עיקר הקדיש.....	קיג	האמן השלמת הברכה.....	ק
קידוש ה'.....	קיג	גדול העונה אמן מהמברך.....	ק
התעוררות לגלוי כבוד ה'.....	קיד	האמן מפתח לתרי"ג מצוות.....	קא
עיי"ז נמשכים להקב"ה.....	קיד	ע"י האמן מתקבלת התפילה.....	קא
שכחת אמן המקור לחושך מצרים.....	קיד	זוכה לראות אור פני ה'.....	קא
לא ענה אמן חייב מיתה.....	קטו	עניית אישר שקולה כשמירת שבת.....	קא
הצלה מגהינם.....	קטו	האמן תיקון התפילה.....	קב
פדיון שבויים.....	קטו	נמשך עליו חוט של חסד.....	קב
נמחלין עונותיו.....	קטז	עניית האמן רפואה.....	קב
סגולה גדולה ונפלאה.....	קטז	בכל כחו זוכה לעשות תשובה.....	קג
מעלותיו בחייו ובמותו.....	קטז	להרגיל בנו הגדולה שבחיובים.....	קג
המבטל אישר נדחה מהקב"ה.....	קטז	האמן קרוי רפואה.....	קג
אישר קרויה בוזהר "קדושה".....	קיו	שבח האישר אין לא הפסק.....	קד
אישר שקול כמע"ב וכעשרת הדברות.....	קיו	בין דור ישעיה לדור ירמיה.....	קד
צריך לרוץ לשמוע האישר.....	קיח	האישר גדול מגלוי אליהו.....	קה
האישר מנוחה למתים בעוה"ב.....	קיח	תפילתו מתקבלת בלא סיוע.....	קה
כוונה בחזרת הש"ץ.....	קיח	מדה כנגד מדה.....	קה
אזהרה למלמדים.....	קיט	חדוש העולם.....	קו
אישר עדיף מקדושה.....	קיט	בקול רם ריבוי כבוד שמים.....	קו
אישר עדיף מתפילה בציבור.....	קכ	סגולה גדלה נפלאה לכל הישועות.....	קו
בלעם מתאוה לאישר.....	קכ	האישר הצלה מחבלי משיח.....	קז
אישר בכל כוונתו.....	קכ	צואת רבי משה חסיד.....	קז
המבטל אישר חייב נדוי.....	קכא	אישר סגולה להנצל הכעס.....	קז
אישר המלכת הקב"ה.....	קכא	העונה אמן מרומים ישכון.....	קח
אישר תיקון החטא.....	קכא	העונה אמן זוכה לאושר ועושר.....	קח
כשאינו עונה אישר גוזל הקב"ה.....	קכג	האישר מבטל גזרות קשות.....	קט
ע"י אמן זוכה לש"ע עולמות.....	קכג	העונה אמן מזכה הרבים.....	קי
המהדר אחר אמן נקרא חסיד.....	קכג	סגולה להרהורים רעים.....	קי
האישר אחד מעמודי העולם.....	קכד	מדוע באת ואין אי"ש.....	קיא
האישר שרביטו של ממ"ה הקב"ה.....	קכד	כשיזהר מלה"ר ירויח תורה ואמן.....	קיא
האישר דגל השכינה הקדושה.....	קכד	יכוון רגליו כמו בקדושה.....	קיא
צריך לרדוף בהרים לענות אישר.....	קכד	חסד יסובבנו.....	קיב

כשנכנסנו לפני כ"ק האדמו"ר שליט"א, אמר האדמו"ר חז"ל הפליגו בשבח עניית אמן ואיש"ר, ואמרו דהעונה איש"ר פותחין לו שערי גן עדן ומוחלין לו עוונותיו, ואין גדול לפניו הקב"ה יותר מאמן שישראל עונין עד שאפי' עוסק במעשה מרכבה פוסק, ודי לנו במה שאמרו חז"ל בזה, ואין לנו להוסיף על דבריהם.

ועבודת קודש גדולה היתה בזה לאחד מגדולי האדמו"רים זצ"ל בדור העבר, כי מאשמורת הכוקר רגיל היה לעבור ממנין למנין ולענות עמהם אמן ואיש"ר. וזאת כדי להשתתף עם הציבור בעבודתם עבודת ציבור. וכשהיה אותו אדמו"ר זצ"ל רואה ש"ץ המתחיל תפילת שחרית בהודו, היה מעוררו להקדים ולומר קדיש דרבנן. דאמרו חז"ל דאמן יהא שמייה רבא קאי עלמא ובהך סלקא צלותא.

* * *

ובברכות כא: איבעיא להו מהו להפסיק (תפילת י"ח) ליהא שמו הגדול מברך כי אתא רב דימי אמר, ר' יהודה ור"ש תלמידי דרבי יוחנן אמרו, לכל אין מפסיקין חוץ מן יהא שמו הגדול מברך, שאפילו עוסק במעשה מרכבה פוסק ולית הלכתא כוותיה עכ"ל הגמי.

וצ"ב דמאי אולמיה דעניית איש"ר דס"ד דמפסיק תפילתו עד שהביאו דאפי' עוסק במעשה מרכבה פוסק, מקדושה ומודים דפשיטא להו דאין מפסיקין, ונראה עפמ"ש"כ בשו"ת רעק"א החדשות סע"א עמ"ש"כ המג"א סע"ו סק"ה דאם פוסק לשאול מפני כבוד בשר ודם ק"ו מפני כבוד השכינה, ומה"ט אם שמע קול רעמים יפסיק ויברך עכ"ל. וברעק"א שם פקפק בדבריו טובא וכתב דלר"מ דאינו משיב מפני הכבוד אסור להפסיק ולענות קדושה, ורק לר"י דמשיב מפני הכבוד ואף דאינו שואל מפני הכבוד, צ"ל דס"ל דקדושה הוי כמשיב כיוון דכל הצבור עוסקים בקדושה דאין לך מפני הכבוד גדול מזה אבל בשמע קול רעמים דכל הצבור עוסקים בק"ש אפשר דאין להם לפסוק וכו' עכ"ל.

וחזינן דכמה וכמה גדרי הפסקה איכא, חדא להפסיק ע"מ לשאול, ואידך להפסיק לדבר שהצבור עוסקין, ועוד להפסיק לצורך הדבר עצמו

מחמת חשיבותו, אע"ג שאינו מדרך שאלה ותשובה ואינו לדבר שהציבור עוסקין בו.

ולהנ"ל את"ן שפיר הס"ד דגמ' דאף דפשיטא להו דאין היחיד מפסיק תפלתו לדבר שהציבור עוסקין בהו והיינו קדושה ומודים, איבעיא להו מהו להפסיק לצורך הדבר עצמו היינו ליהא שמו הגדול מברך שענייתו תובעת הפסקה.

* * *

אלא דאכתי טעמא בעי דאמרו בסוכה כח. דדבר גדול זה מעשה מרכבה ומאי ס"ד דיהיו מפסיקין במעשה מרכבה לעניית איש"ר, וי"ל עפמ"ש"כ בשו"ע הרב פ"ג ה"ה וז"ל באה"ד חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת שלמה בכל תפילת י"ח משלש תפילות שבכל יום ושעה אחת שלמה קודם כל תפילה ושעה א' שלמה אחר כל תפילה, ונמצא שוהין ט' שעות ביום, ולא היו חוששין לביטול תורה אף שת"ת כנגד כולם, מפני שהיו מקשרים דעתם לאדון הכל ב"ה ביראה ואהבה עזה ודבקות אמיתית, עד שהיו מגיעים להתפשטות הגשמית, ומצוות הדבקות האמיתית ביראה ואהבה היא גדולה ממצוות ת"ת וקודמת אליה כמ"ש ראשית חכמה יראת ה' עכ"ל.

והא קמן דמעשה מרכבה הוא הדבקות בו יתברך במה שמקשר דעתו לאדון הכל ב"ה ביראה ואהבה עזה ודבקות אמיתית, וגדול מזו אמרו בעניית אמן יהא שמה רבא מברך דיש בו קדושת השם כבוד שמים יראה ואהבה עזה ודבקות אמיתית באדון הכל ב"ה.

* * *

ובשבת קיט: אמר ריב"ל כל העונה אמן יהא שמה רבא מברך בכל כוחו קורעין לו גזר דינו, ורבי חייא בר אבא א"ר יוחנן אפילו יש בו שמץ של עבודה זרה מוחלין לו וכו' עכ"ל הגמ', ויש להקשות כיצד מוחלין עוונותיו והרי לא עשה תשובה, ויש לומר דזדאי צריך החוטא

לשוב בתשובה, דאין מחילת החטא בלא תשובה, ורק דמסייעת עניית
האישי"ר על יד התשובה שימחלו לו עוונותיו.

והבאור בזה דהעושה תשובה אינו מובטח שימחלו כל עוונותיו כי
דרגות שונות יש בכפרת עוון, סליחה שהיא כפרת החטא ומחילה שהיא
קנוח והסרה לגמרי, וע"ז אנו מבקשים אבינו מלכנו סלח ומחל לכל
עוונותינו, דמלבד סליחת וכפרת העוון נזכה גם למחילת עוון.

וע"ז קאמר רבי חייא בר אבא דהעונה אישי"ר מוחלין לו כל
עוונותיו, דזוכה ע"י תשובתו בשכר עניית אישי"ר לקנוח והסרת
ומחילת העוון.

ו"ל עוד בזה דכתב המהרח"ו בשערי קדושה דכל עניין התשובה
מגיע עד כדי לסלק ממנו עוונשי החטא, אבל לא לתקן הפגם שקלקל
בחטאו וע"ז אמר רבי חייא בר אבא דהעונה אישי"ר מוחלין לו דמהני
עניית אישי"ר בצרוף התשובה לא רק לסלק ממנו עוונשי החטא אלא גם
לתקן הפגם שקלקל, משום דהחטא פוגם והורס בעולמות העליונים,
ועניית אישי"ר שהיא קידוש שמו יתברך יש בה בנין ותיקון העולמות,
וכ"כ בנפח"ח ש"א פ"כ כי עיקר כוונות זה השבח הוא שיתאצל ויושפע
תוספת ברכה ושפעת אור עליון לכל הד' עולמות אבי"ע וכו' ע"ש.
וע"ע עד"ז באוה"ח ריש פ' פקודי.

* * *

וגדול וחביב השבח של עניית אישי"ר לפני הקב"ה, עד שמנענע
בראשו ואומר, אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו, וגוררת אחריה את
גאולתן של ישראל, וכלשון הגמי' ריש ברכות, בשעה שישראל נכנסין
לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונין יהא שמי' רבא מברך, הקב"ה
מנענע ראשו ואומר אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כן, מה לו לאב
שהגלה את בניו, ואוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם.

וחזינן מדברי הגמי' דעיקר הקילוס הוא, כשמקלסין אותו בביתו, ועל
כן גוררת אחריה עניית אמן יהא שמי' רבא את גאולתן של ישראל,
דעל ידי זה מתאוה הקב"ה לבנות לו בית, כדי שישמע קלוסו בביתו,
דאשרי המלך שמקלסין אותו בביתו.

המאמר הנ"ל נמסר לנו ע"י אחד מגדולי האדמוורים, ועל פי בקשתו שאין לך יפה מן
הצניעות נמנענו להביא את שמו, והמעין הנבון מילים יבחן וחיך אוכל יטעם.

אחרונים

ע"י עניית אמן נפתחים בפניו שערי תורה ותעלומות חכמה

בענותו אמן נפתחים לפניו השערים של גן עדן, והשערים בעולם הזה הם תורה ומצוות להכנס לגן עדן. ובענותו אמן בכוונה גורם שיפתחו לו שערי חכמה ושורה עליו הקדושה העליונה וההשגה הנפלאה לעלות ממדרגה למדרגה.

(אגרת מוה"ר נפתלי הרץ לערוי)

אמר נעים זמירות ישראל, דרך אמונה בחרתי משפטך שויתי (תהילים קיט): לאמור, דבזכות עניית אמן זוכין לתורה.

(הקדמת מנח"א)

אמרו חז"ל כל העונה אמן בכל כחו פותחין לו שערי גן עדן (שבת קיט) והעיר מהרש"א דלא אמרו שער גן עדן אלא שערי גן עדן, דיש לגן שערים רבים, מחיצה לפנים ממחיצה, כל שער לפי ענינו, והעונה אמן אינו זוכה רק לשער המיוחד לעניין זה של עניית אמן, רק זוכה שפותחין לפניו כל השערים. והנה שערי גן עדן היינו שערי העולם הרוחני, שכל העולם הרוחני פתוח לפניו, ויכל לבא וללכת בו, ועיקר ההדגשה על "בכל כחו" דזוכה שכל המבואות המוליכות לגן עדן פתוחים לפניו.

(הגר"ש רוזובסקי ז"ש עמ' תקל"ח)

האמן השלמת הברכה

עיקר תפארת הברכה. כשהיא מעוטרת באמן כמובא בזוהר הקדוש על הפסוק ואהיה אצלן אמן, ולא יושלם כי אם בשניים, ועל פי שניים עדים יקום דבר, כלומר דבוריו של אדם אם הוא על פי שנים יקום. וכמו האדם עיקר בנינו לא יושלם כי אם בשנים כמו כן המברך עם העונה, שהמברך משפיע והעונה מוסיף בה כוח חדש המברך מעלה את המתברך, והעונה מעלה את המתברך עם המברך לכן שכרו כפול.

(מנח"א ח,ב)

גדול העונה אמן מאהבה מהמברך מיראה

העונה אמן הוא מאהבה, והמברך הוא מיראה, שכל הברכות עיקרן ממצוות עשה לירא את ה' (הרמב"ם פ"א ברכות ה"ד), ואמן מקורה מאהבה דהבו גודל לאלקינו לכן ברית שנצטוו בערבות מואב היה בעניית אמן שהיה מאהבה, מה שאין כן ברית שבחורב שהיה מיראה לכן כפה עליהם הר כגיגית.

ולכן גדול העונה אמן יותר מהמברך, דגדול העובד מאהבה יותר מהעובד מיראה. וכדכתיב בתנא דבי אליהו שכר אהבה ב' חלקים מיראה שהוא חלק אחד.

ועוד שהמברך חייב לפדות מה שנהנה מן ההקדש, שהברכה כפדיון כי לה' הארץ ומלואה. וזה העונה אמן נותן גודל רק כדי לעשות נחת רוח לאדונים אדונים, ולא בשביל עצמו.

(מנח"א ח,ב)

